

610

D I M
Ф Р А
Н К А

ВИБРАНІ ТВОРИ
УКРАЇНСЬКОГО
ПИСЬМЕНСТВА.

1.

ІВАН ФРАНКО.

ВИБІР ПОЕЗІЙ.

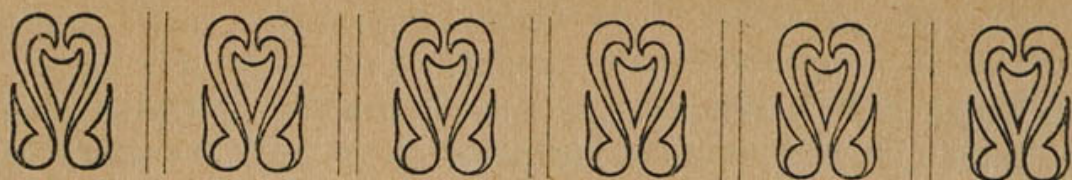

ПЕРЕДНЄ СЛОВО НАПИСАВ
АНТІН КРУШЕЛЬНИЦЬКИЙ

ВИДАНЄ ФІЛІЇ ТОВАРИСТВА
УЧИТЕЛЬСЬКА ГРОМАДА В КОЛОМИЇ.

41
ф83

З ДРУКАРНІ А. В. КИСІЛЕВСЬКОГО І СПІЛКИ
В КОЛОМІЇ 1910 РОКУ.

X 1958

Про жите Івана Франка.

Іван Франко уродив ся 1856 року в Нагуєвичах, в Дрогобицькому повіті. Із сим селом, сільською природою та житем на селі вяжуть ся перші спомини поета, що опісля проявляють ся сильно в його письменській творчости. До школи ходив Франко спершу в сусідньому селі, потому в Дрогобичі. Із перших своїх хвиль у Дрогобицькій школі має Франко доволі немилі спомини (Schön-Schreiben), але учителі звернули небаром увагу на його спосібности і признали йому першу льокацію. В гімназії, завдяки своїй великій памяти, Франко був усе перший ученик у клясі. При тім читав багато, між иншими: Гомера, Шекспіра, Кльоппштока, Шіллера, Красіцкого, Гете, Красіньского, Міцкевича, Словацкого... Із українських письменників читав залюбки Стороженка, Куліша, Марка Вовчка, Шевченка (усього Кобзаря вмів на память), Руданського і Мирного. Вже в низшій гімназії почав Франко списувати народні пісні, а під впливом своїх учителів (між иншими Верхратського) і товаришів починає вже в гімназії писати віршом і прозою. В 1875 р. записуєть ся Франко на філософічний виділ львівського університету. В його теці є вже тоді кілька зшитків писань: оригінальних і перекладів. Тоді вже надрукував був у часописі „Другъ“ сонет: „Народня пісня“.

У Львові вписуєть ся він у члени товариства „Академічеській Кружокъ“, що видавало часопись „Другъ“. В сьому товаристві вели ся горячі язикові і національні спори, і, хоч Франко не брав у них визначної ролі, всеж таки хитав ся під їх впливом на сей, то на той бік, а в Друзі мусів свої твори, писані фонетикою,

друкувати етимольогією і народню їх мову перероблювати на „язичіє“. Але дома писав він далі народньою мовою і фонетичною правописю, а в половині 1876 р. стає рішучо по стороні народнього (українського) напрямку. В тім часі починаєть ся великий вплив Михайла Драгоманова на львівську академічну молодіж, між иншим і на Франка. Знайомість із Драгомановом, крім рішучого впливу на Франкову письменську творчість і звороту його до реальних малюнків із народнього життя, мала й той посередній наслідок, що в червні 1877 р. арештовано Франка на основі одної згадки в листі Драгоманова, перехопленім львівською поліцією (Франко мав би на порученє Драгоманова поїхати на Угорщину і обїхати угорську Русь, але до такої поїздки, як мовить сам, у нього не було ані підготованя, ані часу, ані фондів). Франка передержано у слідчій тюрмі 8 місяців, потому засуджено на 6 неділь арешту, хоч не було в нього за душею ні тїни того гріха, який йому закидувано (ані тайних товариств, ані соціалїзму). Тюрма і вічні труси за те, що він списував на класниках паперу поезії, прибили Франка дуже. З того часу: до тюрми походять перші реальні оповіданя з життя народа („Лесишина челядь“) і з поезій: „Наймит“.

Після того, як Франко вийшов із тюрми, почув на собі далеко ще гірші наслідки процесу і засуду. Його цурали ся всі знайомі, не хотїли навіть із ним сходити ся і тільки симпатії молодїжи нагороджували йому той бойкот старших. Франко починає видавати тепер вкупі з Павликом часопись „Громадський Друг“, (яку продовжує неперіодичними збірками „Дзвін“ і „Молот“), але вона мусїла упасти задля безустаннїх конфіскацїй. Після її упадку Франко видає „Дрібну Бібліотеку“, а крім того починає друкувати свої статї у „Правді“ та польській „Prac-ї“. В марті 1880 р. виїхав Франко до Геника до Березова, в коломиїському повіті, але в Яблонові його арештовано і придержано 3 місяці у тюрмі, а після увільненя відставлено під ескортою поліції до Нагуевич. Сей транспорт належав, по словам Франка, до найтяжших хвиль у його житю; на основі вражїнь із нього написав Франко після повороту до Коломиї (за тиждень) оповіданє „На дні“. До осени

1880 р. перебув то у Геника в Березові, то дома, в Нагуєвичах, серед дуже прикрих обставин. В осени вертає до Львова і записуєть ся знов на університет.

В сих роках Франко пише між иншим із дрібних оповідань отсі два автобіографічні: „Малий Мирон“ і „Schön-Schreiben“, повість „Boa Constrictor“, а з поезій творить циклі: „Веснянки“, „Скорбні пісні“, „Нічні думи“, „Думи пролетарія“, „Excelsior“, (в ньому „Каменярі“), „Поет“, „Україна“, „Картка любови“, „Знайомим і незнайомим“, „Оси“ і поему „Ботокуди“ та „Сонети“.

З початком 1881 р. видає Франко враз із Іваном Белеєм місячне письмо „Світ“, але задля недостачі удержання виїздить у великий піст до Нагуєвич, там перебуває на весну тиф, а коли подужав, працює коло рілі, ладить статі для „Світа“, викінчує переклад „Фавста“, та пише повість „Захар Беркут“, що на конкурсї „Зорі“ дістала премію. Тон „Світа“ був більше уміркований, ніж „Громадського Друга“, часопись почала єднати на ґрунті поступових ідей Галичан, російських Українців та українських емігрантів (Драгоманов і Вовк з одного, Кониський, Нечуй-Левіцький, Лиманський, Грінченко й інші з другого боку), але задля того, що Франко не міг сидіти у Львові й видавати часопись, а ще більше задля байдужности громадянства, — „Світ“ упав при кінці 1882 р. У „Світі“ друкує Франко повість: „Борислав смієть ся“, оповіданє „Добрый заробок“, із поезій „Галицькі образки“, та доповнює майже всі вичислені досі циклі. Настрій поезії його з того часу, головно з часу побуту на селі, вельми прибитий.

Після короткого побуту у Львові 1883 р. виїздить Франко до Вікна до Володислава Федоровича, щоби переглянути архів його батька, посла до Відня із 1848 р. та зібрати дещо матеріялів до того часу, потім пересиджує до осени у Нагуєвичах, та студіює праці до політичної й економічної історії Галичини в рр. 1810—1848. Врешті вертає в осени 1883 до Львова і вступає в склад редакції „Діла“ та „Зорі“. В рік опісля мав переймити „Зорю“ на свою власність, але Партицький змінє свій плян і передає „Зорю“ товариству ім. Шевченка. Під той час скріплюють ся

зносини Франка із Драгомановом, але співробітництво Франка у „Зорі“ стає основою чималих його непорозумінь із сим останнім. Після невдачі із перебранем „Зорі“ на власність, Франко виступає із редакції „Діла“ й „Зорі“, задумує за радою Драгоманова видавати часопись „Прапор“, потім „Поступ“, але задля невідрадних моральних і матеріяльних обставин залишає на разі сю думку, починає ще раз працювати в „Зорі“, але в 1886 р. власники „Зорі“ усувають його від редагованя сеї часописі за поміщене у ній вірша Руданського і рецензії Вільхівського, що не подобали ся цензорам „Зорі“. Франко оголосив тепер програму „Поступу“, а коли її сконфісковано, залишив уже дальшу думку про „Поступ“ і вступає до редакції „Kurjer-a Lwowsk-ого“.

15 В рр. 1883—1886 працює Франко у ріжних українських і польських часописах. Ся журналістична робота впливає некорисно на поетичну його творчість, хоч вона зазначаєть ся деякими замітними віршами, як веснянка на мотив: „Vivere memento!“ і поезія „Молодому другови“. За те друкує в сьому часі багато своїх оповідань, що зложать ся опісля на збірку: „В поті чола“, (між иншими: „Грицева шкільна наука“).

З днем 1. липня 1887 р. стає Франко членом редакції „Kurjer-a Lwowsk-ого“, де працює девять років до 1896 р. Тепер зачинаєть ся для Франка доба праці по чужих журналах і часописах. На протяг десяти років стає він трибуном українських справ у польській журналістиці, причім працює із молодечим запалом для ідеї злуки українських і польських народніх мас в ціли поліпшеня спільними силами своєї долі. І треба було аж десять років, щоби він і його товариші, сї українські ідеалісти, переконали ся, що тільки сїючи на власній ниві, можна доробити ся власного хліба. В р. 1889 арештовано Франка враз із кількома російськими Українцями, але за що? яку йому закидали провину, він не дізнав ся ніколи. Франко додумуєть ся по літах, що йшло тут про се, аби через се арештоване відстрашити російських Українців від поїздок до Галичини, та щоби спинити таким способом серед них ширенє національної свідомости. У тюрмі написав Франко цикль „Тюремних сонетів“ і „Жидівські мельодії“; до тюрем-

- них часів треба віднести одно із гарнійших його оповідань: „До світла“. Із поетичної творчости сих часів треба зазначити виданє в 1887 р. збірки поезій: „З вершин і низин“,*) там зібрано всі дотеперішні цінніші
- 5 поезії, а крім того надруковано поему: „Панські жарти“, що її Франко написав в січні і лютім 1887 р. В тім часі Франко написав уже частину своїх найгарнійших ліричних поезій: „Зівяле листє“. В 1889 р. видає легенду „Смерть Каїна“.
- 10 Рік 1890 замітний у житю галицьких Українців сим, що основуєть ся в ньому нова політична партія: радикальна, що мала оперти ся головно на мужицькій верстві. Франко був одним із головних основателів сеї партії, брав у її житю визначну участь, став одним із
- 15 головних співробітників органу партії „Народа“. ого праця йде від тепер трема шляхами. Він працює в Kurjer-i Lwowsk-im“, так сказатиб, для хліба, не залишаючи використати сеї нагоди до переведеня публичної дискусії над ріжними українськими домашніми
- 20 справами на чужому терені. Його праця в українських часописях ділить ся на публіцистичну в „Народі“ і літературно-науково-публіцистичну в „Житю і Слові“, в журналі, який основує в 1894 р. В сьому часі Франко завершує свої студії, готовить ся до докторату й габі-
- 25 літуєть ся в 1895 р. на львівському університеті. Але вибір його доцентом на опорожнену зі смертю Ом. Огоновського катедру української літератури не дістає затвердження властей. Се був, здаєть ся, один із найлютіїших ударів, що їх судило ся перенести Франкови
- 30 на свойому житю, а рівночасно велика втрата для українського громадянства, що недопущено до університетських викладів української літератури чоловіка найбільш до того компетентного. Ся справа мала ще з иншого боку погані для Франка наслідки. Коли не-

35 *) В збірці поезій: „З вершин і низин“ надрукував поет отсі циклі: De profundis: Гимн, Веснянки, Осінні думи, Скорбні пісні, Нічні думи, Думи пролетарія, Excelsior; Про філі і маски: Поезія, Поет, Україна, Картка любви, Знайомим і незнайомим, Зівяле листє (І жмуток), Осн; Сонети: Вольні сонети, Тюремні сонети; Галицькі образки; Жидівські

40 мельодії; Панські жарти; Легенди.

баром появили ся дві його статі: „Niесо o sobie samym“, як передне слово до польського видання оповідань Франка: „*Obrazki galicyjskie*“ і статя в „*Zeit*“ „*Der Dichter des Verrathes*“, що в ній поет осуджує мотив зради в Міцкевичевім „*Konrad-i Wallenrod-i*“, — Франка часть української суспільности назвала зрадником, а польське громадянство виповіло йому співробітництво у всіх польських часописах і таким способом Франко опинив ся без хліба. А має він уже під той час за собою славу вельми визначного письменника. Крім збірки „З вершин і низин“ надрукував між иншим у 1890 р. поважний том своїх оповідань: „В поті чола“,*) в 1894—5 нескінчену повість: „Основи суспільности“, в 1897 р. повість: „Для домашнього огнища“. Крім того надрукував в 1893 драму: „Украдене щастє“, в 1895 драми: „Сон Князя Святослава“ і „Камяна душа“, а в 1896 комедію: „Учитель“. Врешті поетична творчість тих часів зазначаєть ся поемами для дітей: „Лис Микита“ (1890), „Пригоди Дон Кіхота“ (1891) і „Абу Касимові капці“ (1892) та такими перлами лірики, як: „Зівяле листє“**) й поезією на філософічні мотиви: „Мій Ізмарагд.“***)

Небаром після того, як Франко стратив місце в редакції „*Kurjer-a Lwowsk-ого*“, рознесла ся вістка, що він увійде в склад редакції „Літературно-наукового Вістника“, що почав виходити в 1898 р. на місце „Зорі“ і „Житя і Слова“. Вістку сю вельми радо повитали приятелі Франка й прихильники його таланту. З тою хвилиною починаєть ся найбільш видатна для нашого письменства доба діяльности Франка. Поминаючи те, що від тепер він бере участь у всіх виданнях Наукового

*) В збірці „В поті чола“ містять ся отсі оповідання: Лесишина челядь, Два приятелі, Муляр, Малий Мирон, Грицева шкільна наука, Оловець, *Schön-Schreiben*, На дні, Сам собі винен, Слимач, Добрий заробок, Хлопська комісія, Історія моєї січкарні, Цигани, Ліси і пасовиска, Довбанюк, Домашній промисл, Маніпулянтка, До світла, Між добрими людьми.

**) Лірика „Зівялого листя“ ділить ся на три жмутки: Крик болю поета у першому жмуткові, культ болю, у другому жмуткові, переходить у визвілля із болю у третьому жмуткові Зівялого листя.

***) В збірці поезій „Мій Ізмарагд“ є отсі циклі: Поклоши, Паренетікон, Притчі, Легенди, По селах, До Бразилії.

тов. ім. Шевченка і друкує в них свої студії й матеріали, — він дає напрям одному нашому літературному органу на протягу цілого десятка років. У відділі поезії друкує там у менших, або більших виїмках

5 усе те, що потім складається на поважні збірки: „Із днів журби“ (1900)*) „Semper tiro“ (1906)**) та „Поєми“ (1899),***) а крім того багато перекладів із європейських поетів. З прози крім дрібніших оповідань друкує

10 більші: „Гриць і панич“ (1898), „Хома з серцем і Хома без серця“, гуцульські: „Як Юра Шикманюк брив Черемош“ і „Терен у нозі“, та дві повісті: „Перехресні стежки“ (1900) й „Великий шум“ (1907). Але найбільше

15 праці вложив Франко у відділ публіцистично-науковий. Тут він подає огляд усіх важніших культурних європейських явищ, подає характеристики визначніших індивідуальностей на ниві письменства, подає студію

20 про Данта із численними виривками перекладу його „Божественної комедії“, нотує всі важніші новини українського письменства, обговорює різні політичні й культурні прояви нашого життя, освітлюючи їх і піддаючи їх раз холодній, раз знов вельми пристрасній, безпощадній критиці, а врешті дає заокруглені силуетки

25 наших письменників, політиків і суспільних діячів. Важніші із них: „Леся Українка, літературно-критична студія“, „о. Антін Петрушевич, ювілейна силуетка“, „Михайло П. Старицький“, „Іван Гушалевиц“, „Володимир Самійленко“, врешті дві більші статі: „З останніх десятиліть ХІХ. в.“ і „Стара Русь“. Крім праці в Літературно-науковім Вістнику Франко бере визначну участь

30 у „Видавничій Спілці“ і друкує в ній свої „Поєми“ (між ними вельми інтересну „Похорон“) та „Коваля Бассіма“, бориславські оповідання: „Полуйка“, „Сім казок“, „На

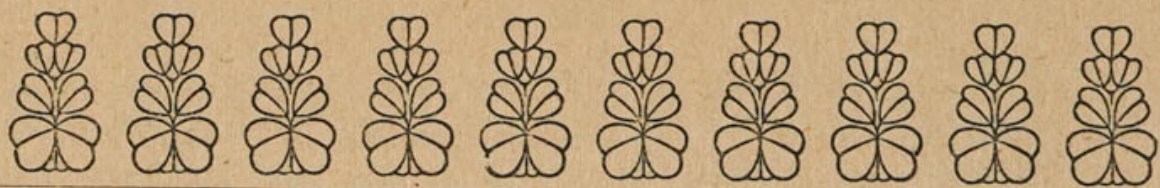
35 *) У збірці поезій „Із днів журби“ є отсі циклі: Із днів журби, Спомини, В плен-ері, поема: Іван Вишенський і На святоюрській горі.

***) В збірці „Semper tiro“ є циклі: Semper tiro, Лісова іділія (поема), Нові співомовки, На старі теми, Із книги Кааф, і сатирична поема: Страшний суд.

40 ***) В збірці „Поєми“ містяться отсі поєми: Істар, Сатні і Табубу, Бідний Генрих, Поема про білу сорочку і Похорон.

- лоні природи“ (в збірці „На лоні природи“ надрукував автор між іншими прегарне автобіографічне оповідане „Під оборогом“, що є рівночасно великою символічною картиною поетового життя й боротьби в жертві для добра рідного народу), „Місія, Чума, Казки й сатири“ та друге видане повістей: „Захар Беркут“ і „Воа constrictor“, врешті збірку поезій „Semper tiro“. Окремими збірками видає накладом книгаря Антона Хойнацького оповідання: „Добрий заробок“, „Панталаха“, „Малий Мирон“, „З бурливих днів“, в які входить друге видане чимало оповідань із збірки „В поті чола“, драму: „Будка ч. 27“, і комедію: „Майстер Чирняк“. В 1905 р. появляється друком найсильніша і найкраща із поем Франка: „Мойсей“, що її враз із збірками „Зівяле листє“ та „Semper tiro“ можна признати вершинами поетичної творчости сього поета.

Письменська творчість Івана Франка.

Письменська творчість Франка вельми всесторонна. Вона обіймає поезії, оповідання, повісти, комедії, драми, переклади, не вчислюючи в се критичної, наукової та публіцистичної праці.

5 Колиб хотіти означити приналежність Франка, як письменника, до одної із літературних шкіл ХІХ. в., — треба б сказати, що сей письменник зрозумів і відчув усі напрямки, а письменська його вдача енергічної, живої людини велить йому одушевляти ся усім, що най-
10 краще, у всіх літературних школах.

Молодість Франка припадає на час, коли романтизм, той літературний напрямок із кінця ХVІІІ. і першої половини ХІХ. в. ледви що прогомонів, — але гомін його вельми ще сильною котить ся луною по всіх європейських літературах. Коли плоди духа романтиків англійських, німецьких та французьких захоплюють, одушевляють ще сильно європейські суспільности, то на українське інтелігентне громадянство впливають ще крім англійських, німецьких та французьких — польські, російські й українські романтики. Вихований на романтичній літературі, — Франко підчинюється впливови романтичної школи; про ремінісценції романтизму у Франка свідчать переклади Байронового „Каїна“, Гетового „Фавста“ та перші повісти Франка: „Петрії і Добошуки“ врешті пізнійші його твори — повість „Захар Беркут“, оповідане „Без праці“ та віршові історичні драми.

Але ось на заході Європи, а також на північному сході: — У Франції і в Росії вирунає зворот в іншому,
30 напрямі; виступають: Золя з одної, Достоевський з другої сторони. І коли загал галицького громадян-

ства затоплений у правописних і мовних спорах не звертає уваги на те, що діється в Європі, галицько-українська молодіж дістається під вплив Українця-емігранта Михайла Драгоманова і сей звертає її увагу на різні питання, що ворушать європейські суспільности, а Франка, що його, як молодого письменника, Драгоманов почав цінити, звертає сей останній на шлях натуралізму. Зворот Франка до натуралістичної літературної школи (що панує всесильно в другій половині XIX в.), зазначається перекладами його із Золя, в дусі натуралістичної школи пише Франко свої реальні оповідання, що складаються опісля на збірку „В поті чола“ і стають основою слави Франка, як натураліста. І не тільки оповідання „В поті чола“ — вся майже прозова творчість і в великій мірі поетична — се поклін нашого письменника перед жертвенником всесильного у другій половині XIX в. літературного напрямку: натуралізму. Франко — натураліст не тільки в своїх белетристичних писаннях; у всіх своїх критичних студіях і замітках він стає теж по стороні сього літературного напрямку.

Та, не вважаючи на великі заслуги Франка в царині сїєї літературної школи, вершок його поетичної слави лежить поза натуралізмом.

Отсе після короткого взриву натуралізму й рішучого опанованя ним усіх європейських літератур, — підносить ся проти нього опозиція. Іде вона різними шляхами: Отся нова штука зриває цілком із епічною манерою натуралістичного малюнка, звертається до невловимих почувань душі, то видвигає раз символ, раз ізнов розбиває індивідуальність на безліч змінчивих, хвилиних атомів, то знов задержує подекуди основну ціху натуралізму: реальне зображене, але малюнок реального життя заступає ліричним відтворенем почувань душі, — переймає на себе різні назви: символізм, декадентизм, модернізм, неоромантизм, відповідно до відтіни напрямку нової штуки. Остаточно дві останні назви: неоромантизм і модернізм з'єднують собі загальне признанє. Сторонників модернізму не треба шукати тільки в самих противниках натуралізму: Є їх багато і між самими представниками натуралістичної

школи, згадатиб тільки одного Гергарда Гавптмана із його натуралістичними драмами: „Перед сходом сонця“, „Свято мира“, Самітні люди“ та „Візник Геншель“, а з другої сторони йогож „Затоплений дзвін“, „Ганну-
5 сью“, „А Піппа гуляє“ і и.

Тож не дивувати ся, що й наш поет, лірик по природі, не вдержуєть ся на шляху натуралістичної школи. Із його серця виривають ся лірики, що в них поет стає на вершинах своєї поетичної слави, — він
10 творить поезію, що далеко відбігає від шляху натуралістичної творчости — дає нам твір наскрізь модерністичного характеру. Сей твір Франка являєть ся у нього протестом проти його натуралістичних принципів у добі найсильнішого розвитку натуралістичної творчости у тогож поета. Маю на думці ліричну драму:
15 „Зівяле листе“.

Герой сеї драми — по словам Франка: „був се чоловік слабої волі та буйної фантазії, з глибоким чутем та мало спосібний до практичного житя. Доля
20 звичайно кепкує над такими людьми. Здаєть ся, що сил, спосібности, охоти до праці у них багато, а проте вони ніколи нічого путнього не зроблять ні на що велике не зважуть ся, нічого в житю не дібють ся. Самі їх пориви не видні для постороннього ока, хоч
25 безмірно болючі для них самих. От тим то, вичерпавши сили, в таких поривах, вони звичайно застрявають десь у якімсь темнім куті суспільного житя і токанять день по за день, заваджають собі і другим...“ Постаєть, як бачимо, анї не така незвичайна, анї не така незнана
30 нам і в письменстві. Се типовий герой романтичної доби. Подаючи у поетичній формі дневник сієї людини, „переважно ліричні оклики, зітхання, проклятя та бичованя себе самого“, Франко вважає конечним дати від себе отсе пояснене: „Чи варто було трудити ся, щоби
35 пустити в світ пару жмутків зівялого листа, вкинути в круговорот нашого сучасного житя кілька крапель затроєних пессімізмом, а радше безнадійністю, розпукою та безрадністю? У нас і без того сего добра так багато! Та хто його знає — думалось мені — може
40 се горе таке, як віспа, котру лічить ся вщіплюванем віспи? Може образ мук і горя хорої душі вздоровить

деяку хору душу в нашій суспільности? Мені пригадав
 ся Гетевий Вертер і пригадали ся ті слова, які Гете на-
 писав на екземплярі сеї своєї книги, посилаючи її одно-
 му своєму знайомому. З тими словами і я подаю отсі
 5 вірші нашому молодому поколінню: „Sei ein Mann und
 folge mir nicht nach!“

Чим цікава для нас отся Франкова характеристика
 героя „Зівялого листа“ і дальші поясненя? Для зрозу-
 міня краси поезії „Зівялого листа“, того вершка лірич-
 10 ної творчости не тільки у Франка, але взагалі в укра-
 їнській поезії — сі поясненя Франка не дають нічого;
 вони просто не потрібні. Але вони незвичайно інтересні
 для розуміння психіки поета натураліста, що бачить, як
 із його душі „трискає хвиля пісень“, що бачить, як ся
 15 бурлива хвиля пісень виростає у монументальний твір
 його життя, але рівночасно потрясає будівлею його лі-
 тературної школи, відбігаючи далеко від натуралістич-
 ної сірої буденщини; — поет натураліст відчуває свою
 найбільшу невдачу і хоче конче звести поезію до ролі
 20 віспової суровиці. Та поезія остане поезією, а передне
 слово до неї вказує, що поет-критик зрозумів ціну
 своєї поезії, відчув її значінє, але хоч бачить, як його
 поетична творчість зриваєть ся на нові шляхи, промо-
 щує у нас шлях модернізмови, — він, як речник нату-
 25 ралізму бодай фразами оправдує свій зворот на новий
 шлях у поетичній творчости.

Коли б проте хотіти подати характеристику Франка,
 як письменника, треба відріжнити у нього два роди
 творчости: Франка-критика і Франка-поета. Як критик
 30 стає Франко речником натуралістичної школи, як поет
 є він неначе приклад на се, що критик і поет не мо-
 жуть покривати ся в одній особі. Франко — се той
 виїмковий у літературі тип поета і критика в одній
 особі, поета, що в нього критик не вбив поетичної
 35 творчости. Але з другої сторони Франко, як поет, іде
 в розріз із Франком критиком. Перші його письменські
 кроки блукають ся по протоптаному шляхови роман-
 тизму. Та зараз таки захоплює його під зуби своїх
 коліс всесильний під той час у цілій Європі, новий ще
 40 тоді напрямок: натуралізм. Йому вислугуєть ся Франко
 усе своє життя. Та тут можна прослідити велику трагедію

- письменника. Годі, що правда, заперечити, що Франко, як натураліст, своїми оповіданнями поклав у нас підстави під розвиток дальшої творчості в царині сієї школи, — всеж таки треба сконстатувати, що творчість
- 5 його, як поета, далеко не покриваєть ся із основами натуралізму. Франко, як поет, — лірик і то виключно лірик, не тільки в „Зівялому листю“ не тільки у всіх своїх збірках ліричної поезії, він лірик навіть у своїх поемах. Сі слова можна віднести до поем: *Смерть*
- 10 *Каїна*, *Похорон*, *Іван Вишенський*, *Мойсей*; — всюди тут ліричний елемент вибиваєть ся на перше місце. У всіх вичислених поемах найцінніша є аналіза власних почувань, кровавих ран власного серця. А той ліричний елемент, як був основою романтизму, так приходить
- 15 до великої сили і в неоромантизмі, або т. зв. модернізмі, як опозиції до об'єктивного, холодно-розумового натуралізму, основаного на епічному елементі. — Франко, як поет, творчістю усього свого життя вибігає далеко поза всесильну під той час натуралістичну
- 20 доктрину; своїми поезіями він промощує у нас шлях опозиції супроти натуралізму — неоромантизмови і в своєму „Зівялому листю“ дає в царині модерністичної школи твір, що його не то що не перевишив ніхто, але до якого вершин навіть не наблизив ся
- 25 ніхто із наслідників Франка — сучасних українських модерністів.

П р и м і т к и.

I. З Вершин і низин.

Стрічка :

- 3 Свічадо — зеркало
33 Пласт, ту, — (сніг паде пластами)
184 Чуга — верхня одіж у гал. верховинців.

II. Зівяле листє.

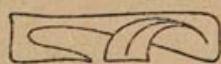
- 8 Десниця — права рука
13 Ослобонити — увільнити
307 Верія — ворітниця, стови, до котрого приві-
шують ся ворота
411 Яр (скорочена форма від ярий, а, е) — весня-
ний раній.

IV. Із днів журби.

- 68 Лярва — кукла, паскуда, погань
186 Емаль — полива.

IV. *Semper tiro.*

- 28 Роета *semper tiro* — поет усе ученик (властиво :
рекрут, недосвідний, що має учити ся).
85 Парус — вітрило
104 Степи куманські — степи половецькі (степи
заселені Половцями на полуднево-східніх
окраїнах України.
156 Зично — грімко, звучно
156 Падко — квапно
159 Окіл — округ, околиця.

З М І С Т.

I.

З вершин і низин.

	Стор.
Із циклю: Сонети.	
Народня пісня	1
Із циклю: Веснянки.	
Дивувалась зима	2
Не забудь, не забудь	3
Ще щебече у садочку соловій	4
Весно, що за чудо ти	5
Із циклю: Осінні думи.	
Паде до дому листє з деревини	6
Із циклю: Нічні думи.	
Непереглядною юрбою	6
Із циклю: Excelsior.	
Наймит	7
Каменярі	9
Із циклю: Поет.	
Чим пісня жива?	11
Із циклю: Знайомим і незнайомим:	
Молодому другови.	11

II.

Зівяле листє.

Перший жмуток.	
Так, ти одна моя правдивая любов	13
Безмежнеє поле в сніжному завою	14
Нераз у сні являєть ся мені	14
Я не жалуюсь на тебе, доле	15
Епілог	15
Другий жмуток.	
Полудне. Широкеє поле безлюдне	15
Зелений явір, зелений явір	16
Ой ти дівчино, з оріха зерня	17
Червона калино, чого в лузі гнеш ся	18

	Стор.
Ой ти дубочку кучерявий	18
Ой жалю мій, жалю	19
Чому не смієш ся ніколи	20
Чого являєш ся мені	20
Отсе тая стежечка	21
Якби я знав чари	22
Як почувеш в ночі	23
Хоч ти не будеш цвіткою цвисти	24
Сипле, сипле, сипле сніг	24
Третій жмуток.	
В аллеї нічкою літною	25
Пісне, моя ти підстрелена пташко	26
Даремно, пісне! Шез твій чар	26

III.

Мій Ізмарагд.

Із циклю: Поклони.	
Важке ярмо твоє, мій рідний краю	27
Якби само великеє стражданє	28
Із циклю: Паренетікон.	
Не слід усякого любити без розбору	28
Гнів, се огонь	29
Не має друга понад мудрість	29
Себе самого наперед	30
Не високо мудруй	30
Як проміясто гарний цвіт	30
Хто в першій чвертині житя	31
Не пливе супроти вітру	31
Бережи маєток	31
Тай глупі-ж ті багатирі	32
Книги — морська глибина	32
Мухи сідають на ранах	32
Купа дров і жура	32
Із циклю: Притчі.	
Притча про приятнь	32
Притча про нерозум	35
Притча про смерть	38

IV.

Стор.

Із днів журби.

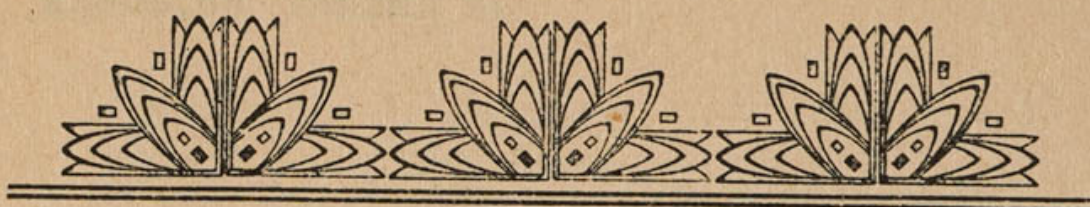
Із циклю: Із днів журби.	
День і ніч сердитий вітер	40
Коли часом в важкій задумі	41
Де я не йду, що не почну	41
Безсилле — ах! яка страшная мука	42
І знов рефлексії	42
Я поборов себе	44
Із циклю: Спомини.	
Я згадую минулеє жите	45
Заким умре ще в серці творча сила	45
Я не скінчу тебе, моя убога пісне	46
Із циклю: В плен-ері.	
По коверці пурпуровім	47
От ідуть, ідуть тумани	48

V.

Semper tiro.

Із циклю: Semper tiro.	
Жите коротке, та безмежна штука	49
Сонет	50
Мойому читачеві	50
Буркутські станси	51
Конкістадори	51
Із циклю: На старі теми.	
Чи не добре б нам, брати	52
Блаженний муж	53
Ти знов літаєш надомною, галко	54
Крик серед півночи	55
Де не лили ся ви	55
Вийшла в поле руська сила	56
Із циклю: Із книги Кааф.	
У сні зайшов я в дивную долину	57
Поете, тям, на шляху житєвому	59
Як трапить ся тобі в громадськїм ділі	60
Опівніч. Глухо. Зимно	61
Якби ти знав, як много важить слово	62

I.

З вершин і низин.

Із циклю : Сонети.

Народня пісня.

Глянь на криницю тиху, що із стіп могили
Серед степу слезою тихою журчить ;
В ній, мов в свічаді, личко місяця блищить
І промінь сонця миєсь в її срібній хвилі.

5 На дні її щось бєть ся, мов таємні жили...
Той рух живий ніколи не бажа спочить,
Вода її пречиста тисячі живить
Дітий весни, що густо в круг її обсіли.

Криниця та з живою, чистою водою,
10 То творчий дух народа, а хоч в сум повитий,
Співа до серця серцем, мовою живою.

Як початок криниці нам на все закритий,
Так пісня та з жерел таємних лєсь слезою,
Щоб серце наше чистим жаром запалити.

Із циклю : Веснянки.

І.

Дивувалась зима,
Чом се тають сніги,
Чом леди присли всі
На широкій ріці?

20 Дивувалась зима,
Чом так слабне вона,
Де той легіт бересь,
Що теплом пронима?

Дивувалась зима,
Як се скріпла земля
25 Наливаєсь теплом,
Оживає що дня?

Дивувалась зима,
Як посміли над сніг
Проклюнутись квітки
30 Запахущі, дрібні?

І динула на них
Вітром з уст ледяних,
І пластом почала
Сніг метати на них.
35

Похилились квітки,
Посумніли, замклись ;
Шуря-буря пройшла, —
Вони знов піднялись.

І найдужше над тим
40 Дивувалась зима,
Що на цвіт той дрібний
В неї сили нема.

VII.

Не забудь, не забудь
Юних днів, днів весни, —
45 Путь життя, темну путь
Проясняють вони.

Злотих снів, тихих втіх,
Щирих сліз і любови,
Чистих поривів всіх
50 Не встидайсь, не губи!

Бо минуть — далі труд
В самоті і глуші,
Мозолі наростуть
На руках і душі.

55 Лиш хто любить, терпить,
В кім кров живо кіпить,
В кім надія ще лік,
Кого бій ще манить,
Людське горе смутить
60 А добро веселить, —
Той цілий чоловік.

То ж ^{ди} сли всю життя путь
Чоловіком цілим
Не прийдеш тобі бути, —
65 Будь хоч хвилечку ним.

А в поганії дні,
Болотянії дні,
Як надія пройде
І погасне чутє,
70 Як з великих доріг
Любови, бою за всіх
На вузкі та круті
Ти зійдеш манівці,

Зсушить серце жура,
75 Зколють ноги терни, —

О, тоді май життя
Вдячно ти спомяни!

О, тоді ясні сни
Оживлять твою путь...
80 Юних днів, днів весни
Не забудь, не забудь!

ІХ.

Ще щебече у садочку соловій
Пісню любую веснонці молодій,
Ще щебече, як від давна щебетав,
85 Своім співом весну красную витав.

Та не так тепер в садочку, як було :
Вечір в маю, співом все село гуло,
По вулиці дівчатонька, наче рій,
На вишенці висвистує соловій.

90 Не так нині, як бувало ! Півсмерком
Не йдуть селом дівчатонька ходіркою,
Не виводять співаночок на весь двір
Соловієви на вишенці в супір.

Ось з роботи перемучені спішать,
95 Руки й ноги, мов відрубані, болять,
Не до жартів їм сердешним та пісень,
Лиш спочити б наробивши ся весь день !

Важко якось соловію щебетать,
Важко весну, хоч як красну зустрічать,
100 Голосить природи радість на весь мір,
Наче людському нещастю на докір.

А ще жаль йому й супірниць, що їх спів
По селу враз з його свистом гомонів.
Що то жде їх?... Слюб з нелюбом, рій дітей,
105 Та відливая свекруха й муж лихий.

XV.

Весно, що за чудо ти
Твориш в моїй груді!
Чи твій поклик з мертвоти
Й серце к житні будить?
110 Вчора тлів, мов Лазар, я
В горя домовині —
Що ж се за нова зоря
Мені блисла пині?
Дивний голос мя кудись
115 Кличе — тут то, ген то:
„Встань, прокинь ся, пробудись!
Vivere memento!“

Вітре теплий, брате мій,
Чи твоя се мова?
120 Чи на гірці світляній
Так шумить діброва?
Травко, чи се може ти
Втішно так шептала
Що з під криги мертвоти
125 Знов на світло встала?
Чи се може шемріт твій,
Річко, срібна ленто,
Змив мій смуток і застій?
Vivere memento!

130 Всюди чую любий глас,
Клик життя могучий...
Весно, вітре, люблю вас,
Гори, ріки, тучі!
Люди, люди! я ваш брат,
135 Я для вас рад жити,
Серця свого кровю рад
Ваше горе змити.
А що кров не зможе змить,
Спалимо сгнем то!
140 Лиш боротись значить жити...
Vivere memento!

Із циклю: Осінні думи.

Паде до долу листе з деревини,
 Паде невпинно, чутно, сумовито,
 Мов сльози мами, що на гріб дитини
 145 Прийшла і плаче, шепчучи молитов.

Осики лист кровавий із глини
 Паде, немов ножем його пробито;
 Жалібно жовте листе березини
 Здаєть ся шепче: Літо, де ти, літо!

150 Лиш дуб могучий, жолудьми багатий,
 Спокійно в темну, зимну даль глядить, —
 Та ж він не дармо тепле літо втратив!

Най вяне листе, най метіль гудить,
 Се сил його не зможе підірвати,
 155 А плід його приймесь і буде жить.

Із циклю: Нічні думи.

Непереглядною юрбою
 Ідуть за днями дні мої
 Так страшно одностайні всі,
 Як олов'яні хмари ті,
 160 Що звільна линуть надомною.

Без діл, з закутими руками,
 Без мислий деревію я,
 Минає молодість моя.
 Мов чиста річка степова
 165 Безслідно гине між пісками.

Гинь, гинь, хоч жити ще не вспів,
 І слід загине за тобою,
 Розслизне ся, мов сніг весною —
 Лиш в серці тиск важкого болю
 170 Єдиний слід минувших днів.

Із циклю : Excelsior.

Наймит.

- В устах тужливий спів, в руках чепіги плуга,
Так бачу я його ;
Нестаток і тяжка робота і натуга
Зорали зморщками чоло.
- 175 Душею він дитя, хоч голову схилив,
Немов дідусь слабий,
Бо від коліски він в недолі пережив
І в труді вік цілий.
Де плуг його пройде, залізо де розриє
- 180 Землі плідної пласт,
Там незабаром лан хвилясте жито вкриє,
Свій плід землиця дасть.
Чомуж він зрібною сорочкою окритий,
Чому сірак, чуга
- 185 На нїм мов на старці з пошарпаної свити?
Бо наймит він, слуга.
Слугою родить ся, хоч вольним окричали
Богатирі його ;
В нужді безвихідній, погорді і печали
- 190 Сам хилить ся в ярмо.
Щоб жити, він жите і волю власну й силу
За хліба кусник продає,
Хоч не кормить той хліб і стать його похилу
Не випрямить і сил не додає.
- 195 Сумує німо він, з тужливим співом оре
Те поле, оре не собі,
А спів той, наче брат, що гонить з серця горе,
Змагатись не дає журбі.
А спів той, то роса, що в спеці підкріпляє
- 200 На пів зівялий цвіт ;
А спів той — грім страшний, що ще лиш глухо
Ще з далека гримить. [грає,
Та поки буря ще нагряне громовая,
Він хилить ся, проводить в тузі дни,

- 205 І земельку святу, як матінку, кохає,
 Як матінку сини.
 Байдуже те йому, що потом труду свого
 Панам панованє дає.
 Коб лиш земля, котру його рука справляла,
 210 Зародила опять,
 Коби з трудів його на других хоч спливала
 Небесна благодать.

* * *

*

- Той наймит — наш народ, що поту лле потоки
 Над нивою чужою.
 215 Все серцем молодий, думками все високий,
 Хоч топтаний судьбою.
 Своєї доленьки він довгі жде столітя,
 Та ще надармо жде;
 Руїни перебув, татарські лихолітя,
 220 І панщини ярмо тверде.
 Та в серці, хоч і як недолею прибитім,
 Надія кращая жиє;
 Так часто під скали тяжезної гранітом
 Нора холодна бє.
 225 Лиш в казці золотій, мов привид сну чудовий,
 Він бачить доленьку свою,
 І тягне свій тягар, понурий і суровий
 Волочить день по дню.
 В століттях нагніту його лиш ратувала
 230 Любов до рідних нив;
 Нераз дітий його тьма тьменна погибала,
 Та все він пережив.
 З любовою тою він, мов велитень той давний,
 Непоборимий син землі,
 235 Що, хоч повалений, опять міцний і славний
 Вставав у боротьбі.
 Байдуже, для кого — співаючи він оре
 Плідний, широкий лан:
 Байдуже, що він сам терпить нужду і горе,
 240 А веселить ся пан.

* * *

*

- Ори, ори й співай, ти велитню, закутий
В недолі й тьми ярмо!
Пропаде п'ятьма й гнет, обпадуть з тебе пута,
І ярма всі ми порвемо.
- 245 Не даром ти в біді, пригноблений врагами,
Про силу духа все співав,
Не даром ти казок чарівними устами
Його побіду величав.
Він побідить, порве шкарлуці пересуду,
- 250 І вольний, власний лан
Ти знов орати меш — властивець свого труду
І в власнім краю сам свій пан.

Каменярі.

- Я бачив дивний сон. Немов передо мною
Безмірна, а пуста і дика площа,
255 А я, прикований ланцом залізним стою
Під височенною гранітною скалою,
А далі тисячі таких самих, як я.
- У кожного чоло жите і жаль порили,
І в оці кожного горить любови жар,
260 А руки в кожного ланци, мов гадь, обвили,
А плечі кожного до долу ся схилили,
Бо давить всіх один страшний якийсь тягар.
- У кожного в руках тяжкий залізний молот,
І голос сильний нам з гори, мов грім, гримить:
265 Лупайте сю скалу! Нехай ні жар, ні холод
Не спинить вас! Зносить і труд і спрагу й голод,
Бо вам призначено скалу сесю розбити.
- І всі ми, як один, підняли в гору руки
І тисяч молотів о камінь загуло.
270 І в тисячні боки розприскали ся штуки
Та відривки скали; ми з силою розпуки
Раз по раз гримали о кам'яне чоло.

Мов водопаду рев, мов битви гук кровавий,
Так наші молоти гриміли раз у раз,
275 І пядь за пядею ми місця здобували. —
Хоч не одного там калічили ті скали,
Ми далі йшли, ніщо не спинювало нас.

І кожний з нас то знав, що слави нам не буде
Ні пам'яті в людей за сей кровавий труд,
280 Що аж тоді підуть по сій дорозі люди,
Як ми пробем її та прорівнаєм всюди,
Як наші кости тут під нею зогниють.

Тай слави-ж людської зовсім ми не бажали,
Бо не герої ми і не богатирі.
285 Ні, ми невольники, хоч добровільно взяли
На себе пута. Ми рабами волі стали,
На шляху поступу ми лиш каменярі.

І всі ми вірили, що своїми руками
Розібемо скалу, роздробимо граніт,
290 Що кровю власною і власними кістками
Твердий змуруємо гостинець і за нами
Прийде нове жите, добро нове у світ.

І знали ми, що там далеко десь у світі,
Котрий ми кинули для праці, поту й мук,
295 За нами сльози ллють мами, жінки і діти,
Що други й недруги гнівнії і сердиті
І нас і нашу мисль і діло те клинуть.

Ми знали се, і в нас нераз душа боліла
І серце рвало ся і груди жаль давив.
300 Та сльози, анї жаль, ні біль пекучий тіла,
Ані проклятя нас не відтягли від діла,
І молота ніхто із рук не опустив.

І так ми далі йдем в одну громаду скуті
Всесильнов думкою, а молоти в руках.

- 305 Нехай прокляті ми і світом позабуті,
Ми ломимо скалу, рівнаєм правді путі,
А щастє всїх прийде по наших аж кістках.
-

Із циклю : Поет.

Чим пісня жива ?

- Кожда пісня моя
Віку мого день,
310 Протерпів її я,
Не зложив лишень.
Кожда стрічка її —
Мізку мого часть,
Думи — нерви мої,
315 Звуки — серця страсть,
Що вам душу стрясе,
То мій власний жаль,
Що горить в ній, то се
Моїх сліз хрусталь.
320 Бо напятий мій дух,
Наче струна прім :
Кождий вдар, кождий рух
Будить тони в нїм.
І дарма, що пливе
325 В них добро і зло, —
В пісні те лиш живе,
Що жите дало.
-

Із циклю : Знайомим і незнайомим.

Молодому другови.

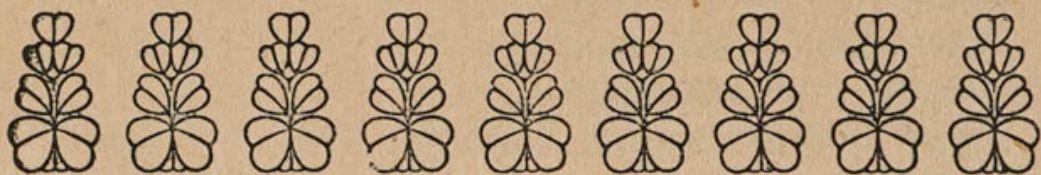
- Чом головку ти схилив до долу,
Спер на ручку скрань ту мармурову,
330 А очима в дали десь блукаєш,
Наче в дали доленьки шукаєш ?

Що завис на тобі сутінь суму?
Що задумавсь, молоденький друже?
Ой не думай, голубе, ту думу,
335 Бо та дума зрадливая дуже!

Зразу сяє, мов сонце весною,
Наливає світ увесь красою
І чарує твоє серце й очи,
Наче любка у весільнім строю,
340 Наче зірка моргає з дна ночі,
Наче пчїлка мід з квіток громадить:
Та як того меду покоштуєш,
Жар незнаний в серденьку почувеш,
І тоді вона тебе ізрадить!

345 Сонця блиски на дрібки розщипле,
Зорі в бездну темную розсипле,
В цвітів барві вкаже стрась кипучу,
В птахів піснях вкаже зойк розпуки,
У погоді вкаже скриту тучу,
350 У розкоші вкаже скриті муки,
В кожній перлі на красавиць шиї
Вкаже зсілі нещасливих сльози,
І твої всі втіхи молодії
Мов мороз нещадний поморозить.

355 Ох, і зблідне щічка та румяна,
А чоло, що добра доля з рана
Цїлувала, стратить блиск слоновий
І пооресь зморщинами живо,
А твій зір свобідний, лазуровий
360 Потемніє — самому на диво.
Бо важкий, колючий шлях розуму,
Кождий крок щемить у серці, друже!
Ей, не думай, голубе, ту думу,
Бо та дума зрадливая дуже!

II.

Зів'яле листє.

Перший жмуток.

Так, ти одна моя правдивая любов
Та, що не суджено в житю їй вдовольнить ся;
Ти найтайнійший той порив, що бурить кров,
Підносить грудь, та ба — ніколи не сповнить ся.

5 Ти той найкращий спів, що в час вітхнення
[снить ся,
Та ще ніколи слів для себе не знайшов;
Ти славний подвиг той, що я б на него йшов,
Коб віра сильная й могучая десниця.

10 Як згублену любов, несповнене бажанє,
Невиспіваний спів, геройське пориванє,
Як все найвисшеє, чим душу я кормлю,

Як той огонь, що враз і гріє й пожирає,
Як смерть, що забива й від мук ослобоняє;
Оттак, красавице, і я тебе люблю.

Твої очи, як те море
 Супокійне, світляне :
 Серця мого давнє горе,
 Мов пилінка, в них тоне.

- 20 Твої очи, мов криниця
 Чиста, на перловім дні,
 А надія, мов зірниця,
 З них проблискує мені.
-

- Безмежнеє поле в сніжному завою,
 Ох, дай мені обширу й волі!
 25 Я сам серед тебе, лиш кінь підо мною,
 І в серці нестерпнії болі.

- Неси ж мене, коню, по чистому полю,
 Як вихор, що тутка гуляє,
 А чень утечу я від лютого болю,
 30 Що серце моє розриває.
-

Нераз у сні являєть ся мені,
 О люба, образ твій, такий чудовий,
 Яким яснів в молодощів весні,
 В найкращі хвилі свіжої любови.

- 35 Він надо мною хилить ся, страшні
 Полошить мари... З трепетом, без мови.
 Я в тії очи знов гляджу сумні,
 Що жар колись ятрили в моїй крові.

- І на моє бурливе серце руку
 40 Кладе той привид, зимну, як змیا,
 І в серці втишує всі думи й муку.

На привид тихо, не змигнувши, я
 Гляджу. Він хилить ся, без слів, без згуку
 Моргає : „Цить! Засни! Я смерть твоя!“

Я не жалуюсь на тебе, доле!
Добре ти вела мене, мов мати.
Таж де хліб родити має поле,
Мусить плуг квітки з корінем рвати.

Важко плуг скрипить у чорній скибі
50 І квітки зітхають у сконаню...
Серце рвесь, уста німі, мов риби,
І душа вглубляєсь в люту рану.

А ти йдеш з сівнею й тихо сієш
В чорні скиби і незрослі рани
55 Нове сімя, новії надії,
І вдихаєш дух життя румяний.

Епілог.

Розвійте ся з вітром, листочки зівялі,
Розвітесь, як тихе зітханє!
Незгоєні рани, невтишені жалї,
60 Замерлеє в серці коханє.

В зівялих листочках хто може вгадати
Красу всю зеленого гаю?
Хто знає, який я чутя скарб багатий
В ті вбогії вірші вкладаю?

65 Ті скарби найкрасші душі молодї
Розтративши марно, без тями,
Жебрак одинокий на зустріч недолї
Піду я сумними стежками.

Другий жмуток.

Полудне.
Широкєє поле безлюдне.
Довкола для ока й для вуха
Нї духа!

Ні сліду людей не видать...
 Лиш трави, мов море хвилясте,
 75 Зелене, барвисте, квітчасте,
 І сверщики в травах тріщать.

Без впину
 За річкою геть у долину
 І геть аж до синіх тих гір
 80 Мій зір
 Летить і в тиші потапає,
 У пахощах дух спочиває, —
 У душу тепла доливає
 Простір.

85 В тім — цить !
 Якеж то тихеньке ридане
 В повітрі, мов тужне зітхане,
 Тремтить ?
 Чи се моє власнеє горе ?
 Чи серце стрепало ся хоре ?
 90 Ах ні ! Се з далека десь тільки
 Доносить ся голос сопілки.

І ось
 На голос той серце моє потяглось,
 95 В тім раю без краю воно заридало
 Без слів.
 Тебе, моя зоре, воно спогадало
 І стиха до строю сопілки
 Поплив із народнім до спілки
 Мій спів.

Зелений явір, зелений явір,
 Ще зеленійша ива ;
 Ой між усіми дівчатоньками
 Лиш одна мені мила.

105 Червона рожа, червона рожа
 Над усі квіти гожа ;

Не бачу рожі, не бачу рожі,
Лиш її личка гожі.

Золоті зорі в небеснім морі
110 Моргають серед ночі,
Та над всі зорі в низу і в горі —
Її чорнії очи.

Голосні дзвони, срібнії тони,
Слух у них потапає,
115 Та її голос — пшеничний колос,
Аж за серце хапає.

Широке море, велике море,
Що й кінця не видати,
Та в моїм серці ще більше горе:
120 Я на вік її втратив.

Ой ти дівчино, з горіха зерня,
Чом твоє серденько — колюче терня?

Чом твої устонька — тиха молитва,
А твоє слово острє, як бритва?

125 Чом твої очи сяють тим чаром,
Що то запалює серце пожаром?

Ох, тії очи темнійші ночі,
Хто в них задивить ся, й сонця не хоче!

І чом твій усміх — для мене скрута,
130 Серце бентежить, як буря люта?

Ой ти дівчино, ясная зоре!
Ти мої радощі, ти моє горе!

Тебе видаючи любити мушу,
Тебе кохаючи загублю душу.

Червона калино, чого в лузі гнеш ся?
 Чого в лузі гнеш ся?
 Чи світла не любиш, до сонця не пнеш ся?
 До сонця не пнеш ся?

140 Чи жаль тобі цвіту на радощі світу?
 На радощі світу?
 Чи бурі боїш ся, чи грому з блакіту?
 Чи грому з блакіту?

Не жаль мені цвіту, не страшно і грому,
 Не страшно і грому,
 145 І світло люблю я, купаю ся в ньому,
 Купаю ся в ньому.

Та в гору не пну ся, бо сили не маю,
 Бо сили не маю,
 Червоні ягідки до долу схиляю,
 150 До долу схиляю.

Я в гору не пну ся, я дубам не пара,
 Я дубам не пара;
 Та ти мене, дубе, отінив, як хмара,
 Отінив, як хмара,

Ой ти дубочку кучерявий,
 Ой а хтож тебе скучерявив?

Скучерявили густі лози,
 Підмили корінь дрібні сльози.

Скучерявили темні ночі,
 160 Зранили серце чорні очі.

Чорнії очі, пишна врода,
 Гордая мова, непогода.

Гордая мова — вітер зимний,
 Вічна розлука — жаль нестримний.

165 Вжеж моє серце сохне, тане,
Вжеж моя краса вяне, вяне.

Вже моя сила слабне, гнеться,
Вже мені весна не всміхнеться.

Падуть листочки звялі, звялі —
170 от так і сам я впаду далі.

Решту краси, решту сили
Поріжуть живо острі пили.

Острі пили, людська злоба,
Стопче байдужність, як худоба.

Ой жалю мій, жалю,
Гіркий не помалу!
Упустив я голубочку,
Та вже не спіймаю.

Як була близенько,
180 Не дав їй принади, —
А тепер я не знаходжу
Для серця розради.

Як була близенько,
Я ще вагував ся,
185 Щоб так швидко улетіла,
Я й не сподівав ся.

А як улетіла,
Вернуть не схотіла,
То забрала за собою
190 Мою душу з тіла.

Забрала всі мрії,
Всі втіхи, надії,
Як весна бере з собою
Квіти запашні.

Чому не смієш ся ніколи?
Чи в твоєму серці зима
І горе зморозило душу,
Що сміху у горлі нема?

Чому не смієш ся ніколи?
200 Чи може лежить який гріх
Великий на твоєм сумліню,
І здавлює радісний сміх?

Лежить якийсь смуток таємний
На твоєм чудовім чолі,
205 І усміх твій — наче під осінь
Всміхаєть ся сонце у мгли.

Чого являєш ся міні
У сні?
Чого звертаєш ти до мене
210 Чудові очі ті ясні,
Сумні,
Немов криниці дно студене?
Чому уста твої німі?
Який докір, яке страждане,
215 Яке несповнене бажане
На них, мов зарево червоне,
Займаєть ся і знову тоне
У тьмі?

Чого являєш ся міні
220 У сні?
В житю ти мною згордувала,
Моє ти серце надірвала,
Із него вирвала одні
Оті риданя голосні —
225 Пісні.
В житю мене ти й знать не знаєш,
Ідеш по вулиці — минаєш,
Вклоню ся — навіть не зирнеш
І головою не кивнеш,

- 230 Хоч знаєш, знаєш, добре знаєш,
Як я люблю тебе без тям,
Як мучусь довгими ночами,
І як літа вже за літами
Свій біль, свій жаль, свої пісні
235 У серці здавлюю на дні.

- О ні!
Являй ся, зіронько, міні
Хоч в сні!
В житю міні весь вік тужити —
240 Не жити.
Так най те серце, що в турботі,
Неначе перла у болоті,
Марніє, вяне, засиха, —
Хоч в сні на вид твій оживає,
245 Хоч в жалощах живійше грає,
По людськи вільно віддиха.
І того дива золотого
Зазнає, щастя молодого,
Бажаного, страшного того
Гріха!

Отсе тая стежечка,
Де дівчина йшла,
Що з мого сердечка
Щастє унесла.

- 255 Ось туди пішла вона
Та гуляючи,
З иншим, своїм любчиком
Розмовляючи.

- За її слідами я
260 Мов безумний біг,
Цілував з сльозами я
Пил із її ніг.

Наче потопаючий
 Стебелиночку,
 265 Зір мій вид її ловив
 На хвилиночку.

І мов нурок перли ті
 На морському дні,
 Скwapно так мій слух ловив
 270 Всі слова її.

Отсе тая стежечка
 Ізвиваєть ся,
 А у мене серденько
 Розриваєть ся.

275 Залягло на дні його
 Те важке чутя:
 Тут на віки згублений
 Змисл твого бутя.

Все, що найдорожше,
 280 Найулюблене,
 Чим душа жива була,
 Тут загублене!

Чим душа жива була,
 Чим пишала ся...
 285 Отсе тая стежечка,
 Щоб запала ся!

Як би я знав чари, що спиняють хмари,
 Що два серця можуть ізвести до пари,
 Що ламають пута, де душа закута,
 290 Що в поживу ними змінить ся отрута!
 То тебе би, мила, обдала їх сила,
 Всі би в твоїм серці іскри погасила,
 Всі думки й бажаня за одним ударом,
 Лиш одна любов би вибухла пожаром,
 295 Обняла б достоту всю твою істоту,

Мисли б всі пожерла, всю твою турботу, —
Тільки мій там образ і яснїє й гріє...
Фантастичні думи! Фантастичні мрії!

Як би був я лицар і мав панцир добрий,
300 І над всіх був сильний і над всіх хоробрий, —
Я би з перемоги вороги під ноги,
Що мені до тебе не дають дороги!
Я б добувсь до тебе через мури й стіни,
Я побив би смоки, розметав руїни,
305 Я б здобув всі скарби, що їх криє море,
І до ніг би твоїх положив, о зоре!
Де б тебе не скрито, я б зломав верії...
Фантастичні думи! Фантастичні мрії!

Як би я не дурень, що лиш в думках кисне,
310 Що співа і плаче, як біль серце тисне,
Що будуще бачить людське і народне,
А в сучаснім блудить як дитя голодне, —
Що із неба ловить зорі золотії,
Але до дівчини приступить не вміє, —
315 Ідеали бачить геть десь за горами,
А живеє щастє з рук пустив без тями
І тепер, за пізно, плаче і дуріє —
Фантастичні думи! Фантастичні мрії!

Як почувеш в ночі край свого вікна,
320 Що щось плаче і хлипає важко,
Не тривож ся зовсім, не збавляй собі сна,
Не диви ся в той бік, моя пташко!

Се не є сирота, що без мами блука,
Не голодний жебрак, моя зірко,
325 Се розпука моя, невтишима туга,
Се любов моя плаче так гірко.

- Хоч ти не будеш цвіткою цвисти,
 Левкою пахуче-золотою,
 Хоч ти пішла серед юрби плисти
 330 У океан щоденщини й застою,
 То все для мене ясна, чиста ти,
 Не перестанеш быть мені святою,
 Як цвіт, що стужі не зазнав, ні спеки,
 Як ідеал все ясний — бо далекий.
- 335 Я понесу тебе в душі на дні
 Облиту чаром свіжости й любови,
 Твою красу я переллю в пісні,
 Огонь очий в дзвінкії хвилі мови,
 Коралі уст у ритми голосні...
- 340 Мов золотая мушка, в бурштиновий
 Хрусталь залита, в нім віки триває,
 Цвистимеш ти, покіль мій спів лунає.

-
- Сипле, сипле, сипле сніг.
 З неба сірої безодні
 345 Міріядами летять
 Ті метелики холодні.

- Одностайні, мов жура,
 Зимні, мов лихая доля,
 Присипають все життя,
 350 Всю красу лугів і поля.

- Білий килим забутя,
 Одубіня, отупіня
 Все покрив, стискає все
 До найглибшого коріня.
- 355 Сипле, сипле, сипле сніг,
 Килим важче налягає...
 Молодий огонь в душі
 Меркне, слабне, погасає.
-

Третій жмуток.

- В аллеї нічкою літною
360 Я йшов без тями, наче тїнь.
Горіли зорі надо мною
І неба темная глибїнь,
Мов океан тиші, спокою,
Ли́ла ся в душу. Як же я
365 Ще вчора вас любив, о зорі,
Тебе, блакитне! Як моя
Душа в безмірному просторі
Купала ся, на ті прозорі
Луги летіла, де цвітуть
370 Безсмертні квіти, де гудуть
Несказано-солодкі співи!
А нині темні і тяжкі ви
Для мене, весь ваш чар погас.
Ненавиджу я нині вас!
375 Ненавиджу красу і силу
І світло й пісню і жите,
Ненавиджу любов, чуте, —
Одно люблю лиш — забу́те,
Спокій, безпам'ятну могилу.
- 380 В аллеї нічкою літною
Я йшов без тями, наче тїнь.
Поперед мене, по за мною
Снували люде. Дзїнь-дзїнь-дзїнь!
Дзвонив біцікль. Несли ся шепти
385 Любовних пар, далекий спів...
Та в серці мойому засїв
Біль лютий, на який не вспів
Нїхто ще видумать рецепти,
Я йшов, та знав, що я — могила,
390 Що нерв житя у мене вмер,
Що тут, в нутрі на дні тепер
Душа моя похоронила
Всі радощі і все страждане,
Весь спів, що вже не встане знов,
395 Своє найвисшеє бажане,
Свою остатнюю любов.
-

Пісне, моя ти підстрелена пташко,
Мушиш замовкнень і ти.
Годі ридати і плакати тяжко,
400 Час нам зо сцени зійти.

Годі вглублятись у рану затрутую,
Годі благать о любов;
З кожною строфою, з кожною нотою
Капає з серденька кров.

405 З кожною строфою, з кожною нотою
Слабшає відгомін твій...
Пісне, напоєна горем-отрутою,
Час тобі вже на спокій.

Даремно, пісне! Шез твій чар —
410 Втишати серця біль!
Не вирне сонце вже з за хмар!
Пропала ярь! Пропала ярь!
На душу впала цвіль.

Даремно, пісне! Тихо будь!
415 Не сип ще мук до мук!
Без тебе туга тисне грудь, —
Та ти в туж путь, та ти в туж путь
Несеш жалібний згук.

Даремний спів! В акордах слів
420 Не виллю своїх скрут.
Як мовчки я терпів, болів,
Так мовчки впаду без жалів
В Нірвани темний кут.

III.

Мій Ізмарагд.

Із циклю: Поклони.

III.

Важке ярмо твоє, мій рідний краю,
Не легкий твій тягар!
Мов під хрестом отсе під ним я упадаю,
З батьківської руки твоєї допиваю
5 Затроений пугар.

Благословлю тебе! Чи ждять тобі ще треба
Поваги й блиску від будущини,
Чи ні, — одного лиш тобі благаю з неба,
Щоб з горя й голоду не бігли геть від тебе
10 Твої найліпші сини.

Щоб сїячів твоїх їх власне поколіне
На глум не брало і на сміх.
Щоб монументом їх не було те каміне,
Яким в відплату за плодючєє насїне
15 Ще при житю обкидувано їх.

V.

Як би само великеє стражданє
Могло тебе, Україно, відкупити, —
Було б твоє велике пануванє,
Нікому б ти не мусіла вступити.

20 Як би могучість, щастє і свобода
Відмірялись по мірі крови й сліз
Пролитих з серця і з очий народа, —
То хто б з тобою супірництво зніс?

О горе, мамо! Воля, слава, сила
25 Відмірюють ся мірою борби!
Лиш в кого праця потом скрань зросила,
На верх той вибєсь з темної юрби.

Та праці тої, мамо, в нас так мало!
Лежить облогом лан широкий твій,
30 А кілько нас всю силу спрацювало,
Щоб жить, без дяки, в каторзі чужій!

Із циклю: Паренетікон

II.

Не слід усякого любити без розбору.
Як добрі щєпи садівник плекає?
Так, що всі зайві парости втинає,
35 Щоб добрі соки йшли все в гору, в гору.

Господь сказав: „Яка тобі заслуга,
Коли кохаєш свого брата, друга?
А ви любіте своїх ворогів!“
Подумай добре, що Господь велів!

40 Не мовив: „Моїх ворогів любіте!“
Отсе, брати, ви добре розумійте,
Що ворог божий, ворог правди й волі
Не варт любови вашої ніколи.

VII.

Гнів, се огонь. Чим більше дров кладеш,
45 Тим ярче полум'я лютує ясне;
А перестань докидувати дров,
Як стій загасне.

Як моряки в час бурі все з судна
У море мечуть, щоб судно влекшити,
50 А стихне буря, жаль їм стане страт,
Почнуть тужити, —

Так і гнівний у лютому розпачі
Не тямить, що здорове, що боляче;
А гнів мине, — згадавши, що накоїв,
55 За пізно плаче.

VIII.

Не має друга понад мудрість,
Ні ворога над глупоту
Так, як нема любови в світі
Над матірню любов святу.

60 Не ділиш мудрости з братами,
Її злодії не вкрадуть,
Її не згубиш по дорозі,
Вона є вольна серед пут.

Вона магнет посеред моря,
65 Найвисший скарб, безцінний дар,
Огнище тепле в студінь горя,
Холодна тїнь під страстиї сквар.

Без неї все жите пустиня
Так, як пустий без друга шлях,
70 І як твій дім пустий без сина,
І як пустий дурного страх.

ІХ.

Себе самого наперед
Застав робить, що слідує,
А лиш потому інших вчи, —
75 Тоді з дороги не схибиш.

Ти сам себе таким зроби,
Щоб інших ти навчати міг ;
Сам над собою запануй,
То запануєш над людьми.

80 Хто сам себе опанував,
Найтяжшу річ він доконав ;
Хто сам себе оберіга,
Той безпечнійший від усіх.

Не кидай власної мети,
85 Щоб за чужою десь іти,
А власну ясно ціль пізнай,
До неї просто поспішай.

ХІV.

Не високо мудруй,
Але твердо держись,
90 А хто правду лама,
З тим ти сміло борись !

Не бажай ти умом
Понад світом кружить ;
А скорійш завізьмись
95 В світі праведно жить.

ХVІ.

Як проміясто гарний цвіт,
Барвистий, та без запаху,
Так гарні та пусті слова
Того, хто не сповняє їх.

- 100 Як промінясто гарний цвіт,
Барвистий, любо запашний,
Так гарні та плідні слова
Того, хто чинить після них.
-

XXIV.

- 105 Хто в першій чвертині життя
Знання не здобув,
А в другій чвертині життя
Майна не здобув,
А в третій чвертині життя
Хто чесним не був,
110 Той скаже в четвертій: „Бодай
Я на світі не був!“
-

XXV. СТРОФИ.

9.

- Не пливе супроти вітру
Запах цвітів і кадила, —
Але йде по всіх усюдах
115 Добра слава, добрі діла.
-

12.

- Бережи масток про чорну годину,
Та віддай масток за вірну дружину;
А себе найбільше бережи без впину;
Та віддай майно і жінку й себе за Україну.
-

15.

120 Тай глупіж ті богатири,
 Що люблять спать на подушках!
 Я спав лиш на однім пері,
 І твердо так було що страх!

19.

Книги — морська глибина:
 125 Хто в них пірне аж до дна,
 Той хоч і труду мав досить,
 Дивнії перли виносить.

23.

Мухи сїдають на ранах,
 Пчоли на квітах пахучих;
 130 Добрий все бачить лиш добре,
 Підлий лиш підле у других.

39.

Купа дров і жура —
 Що з них двох тяжше є?
 В дровах труп лиш згара,
 135 А в журі все жите.

Із циклю : Притчі.

Притча про приязнь.

Вмираючи покликав батько сина,
 Що був його єдина дитина,

І мовив звівши голову стару:
 „Мій синку, швидко я мабуть умру.

140 „Дав Бог мені прожити много літ,
Добра надбати і пізнати світ.

„Добро тобі лишаю. Не марнуй
Його, тай понад міру не цінуй.

„Не думай в нім мету життя знайти, —
145 Се сходи лиш до висшої мети.

„Та крім добра ти маєш, синку, те,
Що найважнійше — серце золоте,

„Досить науки і здоровий ум,
І вже пройшов ти молодости шум.

150 „Одного лиш бажаю ще тобі,
Щоб мав ти друга щирого собі“.

Син мовив : „Татку, дяка вам і честь!
Та в мене другів щирих много єсть“.

„О синку, много при їді й вині,
155 Та в горю помогти — напевно ні!

„Я, сімдесять пять літ проживши, вспів
Знайти одного лиш — тай то на пів“.

„Ні, татку, — мовив син, — з моїх друзяк
Піде за мене кожний, хоч на гак!“

160 Всміхнувсь отець. „Щасливий, синку, ти,
Та я би радив пробу навести.

„Заріж теля і запакуй у міх,
А нічю йди з тим до друзяк своїх.

„Скажи: біда! Я чоловіка вбив!
165 Проси, щоб захистив тебе і скрив.

„Своїх так перепробуй, а потім
Застукай і в мого друга дім“.

Послухав син. Як змеркло ся цілком,
Пішов важким навючений мішком.

170 До друга найлюбійшого воріт
Застукав: „Живо, живо, отворіть!“

Явив ся друг. „Се що тебе жене?“
„Я чоловіка вбив! Сховай мене!“

Та сей не відчиняючи воріт
175 Сказав: „Тікай! Чи ще мене й мій рід

„Ти хочеш у тяжку біду вплескати?
Аджеж коли почнуть тебе шукати,

„То деж підуть на сам перед? Сюди!
Бо знають, що я друг твій! Геть іди!“

180 Пішов по інших своїх друзьях син, —
Не скрив його, не втішив ні один.

А дехто мовив: „Забирай ся ти!
Я зараз мушу властям донести.

„Адже ж всі знають, як дружили ми, —
185 Ще скажуть, що до спілки вбили ми“.

Оттак всю ніч продвигавши свій міх,
До батькового друга він прибіг.

„Ратуйте, дядьку! Я людину вбив,
Та вже й у місті шуму наробив!

190 „Ось труп! Там десь погоня вже жене!
Ой, пробі, скрийте трупа і мене!“

Старий живенько замки відкрутив
І з міхом парубка в свій двір пустив.

„Ну, ну, небоже, скрий ся тут!
195 А трупа десь я впру в безпечний кут“.

Замкнув ворота, взяв на плечі міх —
Та парубок упав йому до ніг.

„Спасибі, дядьку! Не турбуйтеся, ні!
Ніяке зло не сталося мені“.

200 І він сказав йому батьківську річ
І все, що діялося з ним сю ніч.

І як подвійно тут він скористав:
Фальшивих друзів збувсь, а вірного пізнав.

Притча про нерозум.

Стрілець сильце заставив
205 Спіймалась пташка в мить;
Він взяв її, щоб зараз
Головку їй скрутить.

Залебеділа пташка:
„Ой стрільче, стій, пожди!
210 Я пташечка маленька,
Що з мене тут їди?“

„Пусти мене на волю,
Я дам тобі за те
Три добрії науки
215 На все твоє жите“.

Стрілець мій здивувався.
„Чи бач, ся дробина
Мене навчати хоче!
Ну, що там зна вона?“
220 І мовить: „Добре, пташко!
Коли з твоїх наук
Я хоч що то змудрю,
Тебе пущу я з рук“.

І мовить птах : „Не жалуй
225 За тим, чи зле, чи гоже,
Що сталось раз і більше
Відстати ся не може“.

Стрілець подумав : „Правда!
За тим жаліть не гоже,
225 Що сталось раз і більше
Відстати ся не може“.

І мовить птах : „Не рви ся,
Завдавши серцю скрути,
Що зробиш — розробити,
230 Минуле знов вернути“.

Стрілець подумав : „Правда!
Шкода бажань і скрути :
Що зробиш — не розробиш,
Що сталось — не вернути“.

240 І мовить птах : „Ніколи
Не вір ні в які дива,
Не вір ні в яку вістку,
Що просто неможлива !“

Стрілець подумав : „Правда!
245 Чимало плещуть дива,
А розміркуєш — скажеш :
„Се сплітка неможлива !“

„Гаразд — сказав він — пташко!
Не злі твої науки.
250 Летиж собі й стрільцеви
Не попадай ся в руки !“

І пурхнула пташина,
На близькій гильці сіла,
І до стрільця звернувшись
255 Таке йому повіла :

„Ей, тай дурний ти, стрільче,
Що дав мені здурить ся!
А мною ти, небоже,
Міг добре поживить ся!

260 „Бо знай, в моїй утробі —
Якби ти знав отсе! —
Є перла так велика
Як струсове яйце!“

Стрелець аж зойкнув з жалю —
265 „А, щож я наробив,
Що так без застанови
Великий скарб згубив!“

І він підбіг під гильку
І скочив, що є сил,
270 Щоби спіймати пташку, —
Та ба, не має крил!

А потім мовив: „Пташко,
Пташиночко моя!
Вернись до мене! Буду
275 Тобі за батька я.

„У клітку золотую
Всаджу тебе я сам,
І все, чого захочеш,
Тобі я радо дам!“

280 Пташина відповіла:
„Дурний ти є, як був!
Всі три мої науки
Від разу ти забув.

„Зробив ти добре діло:
285 Мені летить велів! —
І зараз по хвилині
Сам того пожалів.

„А потім забажав ти
 Мене дістать ще раз
 290 І просьбою вернути
 Назад минулий час.

„А чом? Бо несуразним
 Повірив ти словам,
 Що в мні є перла більша
 295 У двоє, ніж я сам“.

Притча про смерть.

Асока, цар премудрий, милосерний —
 Були колись такі царі на світі —
 З цілим двором раз їхав через місто
 І вздрів аскетів двох — худих, блідих,
 300 В одежах із кори та буряну.
 Швиденько зсів з коня могучий цар
 І підійшов до них і поклонив ся
 їм до землі і цілував їх ноги,
 Благаючи благословенства в них.

305 Не любо се було його дворянам.
 „Занадто цар унижує себе
 Перед неробами та жебраками!“
 Та не посмів ніхто цареві в очи
 Сказати се. А був там царський брат,
 310 То сей почав цареві докоряти.
 Мовчав Асока, не сказав ні слова,
 І вечером у двір вони вернули.

А був у краю звичай старосвітський :
 Коли кого на смерть засудить цар,
 315 То перед дім його шле трубача ;
 І перед чиїм домом сей затрубить,
 Тому на завтра треба смерти ждати.
 То цар Асока ще в той самий вечір
 Шле трубача з смертельною трубою
 320 Перед свого брата дім. Заграла

Труба зловіща. Похололо в серці
У брата царського. Хоч він не чув
Ніякої провини за собою,
Та знав, що царська є незмінна воля.

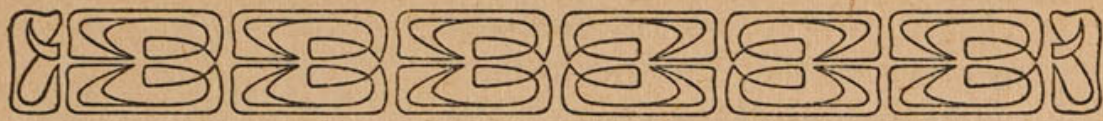
- 325 Всю ніч не спав нещасний, все тремтів,
Ридав, зітхав, робив порядок дома.
А рано у невольницькій одежі,
Присипавши волосе пилом, шнур
На шию засиливши, він пішов
330 У царський двір і став перед царем.

„Се що такого?“ — запитав Асока
Ніби дивуючись. — „Чого ти, брате,
Ідеш в такій невольничій подобі?“

- „Ти певно ліпше знаєш се, мій царю !
335 Я знаю тільки те, що вчора сночи
Труба смертельна перед моїм домом
Заголосила. Я готов на смерть“.

Та радісно обняв його Асока :

- „Ну, бачиш, брате, як ти налякав ся,
340 Хоч знаєш, що твій цар є враз твій брат
І що ні в чому ти не винуватий.
А вчора сам ти докоряв мені,
Коли корив ся я перед старцями !
Аджеж вони такі ж післанці смерти,
345 Післанці Всемогучого царя,
Що нам не брат, не сват і не рідня
І в кожній хвилі може нас покликать
На суд свій строгий. Сі його післанці
Грізнійші, ніж моя труба смертельна,
350 От тим то я корив ся перед ними
На знак, що розумію їх призив.
Прости мені тривогу сеї ночі,
Та уважай на ті смертельні труби,
Які Господь раз в раз нам посилає,
355 Щоб не застав нас сонних, неготових
Його призив могучий. Будь здоров!“
-

IV.

Із днів журби.

З циклю : Із днів журби.

III.

День і ніч сердитий вітер
Бєсь о дому мого рїг,
Наче пес голодний вєє
І валить прохожих з нїг.

5 День і ніч дощі холодні
Бють о вікна, цяпотять,
Ринви грають, шиби плачуть,
Утишить ся не хотять.

Оловяні, сїрі хмари
10 Небозвід весь залягли
І лежать і ремигають,
Наче ситїї воли.

Дармо вітер бє їх, гонить :
„Гей ти сивий ! половий !“
15 „Нам тут добре, відпочинем !
Хоч ти сердь ся, хоч і вий !“

Дармо втомленеє серце
Бєть ся, мов у клїтці рись :
„Нам тут добре, відпочинем !
20 А ти плач собі і журись“.

IV.

Коли часом в важкій задумі
Моя поникне голова,
Легенький стук в вікно, чи в двері
Потоки мрій перерива.

25 Озву ся, вигляну — даремно,
Не чуть нічого, не видать,
Лиш щось у серці стрепенеть ся,
Когось то хочеть ся згадать.

Чи щирий друг в далекім краю
30 Тепер у лютім бою згиб ?
Чи плаче рідний брат, припавши
Лицем до прадїдївських скиб ?

Чи може ти, моя голубко,
Моє коханє чарївне,
35 Далеко десь з нїмим докором
В тїй хвилї згадуєш мене ?

Чи може, гнучи в собі горе,
Ти тихо плачеш у тиші,
А се твої пекучі сльози
40 Менї стукочуть до душі ?

V.

Де я не йду, що не почну,
Все тїнь твоя зо мною,
І кожний смїх, момент утїх
Тьмить хмарою сумною.

45 „Чого — питаю я не раз —
Жите моє лоточиш?
Ти не моя, а я не твій,
Чого від мене хочеш?

„Чи завинив тобі я що?
50 Чи тужиш так за мною,
Що тїнь твоя вкрива мене
Все хмарою сумною?“

Та тїнь мовчить, звичайво — тїнь,
Нї мови, нї розмови;
55 А може се моєї тїнь
Покійної любови?

VIII.

Безсиле — ах! яка страшная мука!
Чутя ще в серці полум'ям горять
І думи рвуть ся, як орел, ширять,
60 Та воля, мов розбита, мов безрука.

Немов стріла з розломаного лука
Не полетить, так нині не летять
Слова і блиски й фарби, не хотять
Служить уяві. — Ох, важка розлука!

65 Неначе з гір, де повно світла, барви
І запаху і співу пташенять
І стрекоту сверщків, потоків шуму,

Зійшов я в низ, де гниль, погані лярви,
Де душно, мрачно, пута знай звенять
70 І чахне дух серед зневіри й глуму,

X.

І знов рефлексії! Та цур же їм!
Се панський спорт. Хай нервні білоручки
та пустопляси*рюють ся в своїм

- Нутрі і всяку думку гірш онучки
75 Розскубують і всякий рух чутя
Жвуть, мірять, важать! Не для нас сї штучки!
- Ми, бра, плебеї, учтою житя
Не мали ще коли переситить ся,
Гашіш та опій, сїмя забутя
- 80 Противне нам. Нам хочесь жити, бить ся
З противником, нам люба праця, рух,
Ми хочем справді плакати, веселить ся,
- Любить, ненавидїть. У нас ще дух
Не розколовсь на двоє під корою,
85 Традиції не вяже нас ланцюх:
- Ми можемо втомить ся боротьбою,
Зломить ся, впасти, та не наша річ
Розмикать ся в борні з самим собою.
- 90 Ось глянь лишень! Чудова, ясна ніч!
На небі зорі ярко так палають —
Се безконечність нам морга до віч!
- Тиша кругом. В селї там пси десь лають,
Деркач у травах дре, довкола хат
В повітрі чорні лилики гуляють.
- 95 Хрущі гудуть, до світлих шиб летять...
А там, мов вежі, башти фантастичні,
Недвижно темні дерева стоять.
- Ти сам один в природі тій величній,
Мов принц в заклятім місті у казках...
100 І в душу ллєсь спокій, якісь празничні,
Врочистії чутя... І ти, мов птах,
Стаєш ся легкий, мов ось-ось летїти!
Безмірну силу чуєш у руках
- І весь ростєш у безмір... Люди! Дїти!
105 До мене! Я люблю вас, всіх люблю!
І все зроблю, що будете хотїти!

Чи крові треба — кров за вас проллю!
 Чи діл — я сильний, віковічні скали
 Розторощу, на землю повалю...

110 Дмухнув вітрець — і мрії ті пропали.
 Та в серці прилив ще чутя тремтить —
 І вже думки до хат тих поскакали,

Де чорна праця й чорне горе спить.
 Вузка, здаєть ся, непривітна нива,
 115 А кілько можна й треба тут робить!

Суспільна праця довга, утяжлива,
 За те ж плідна, та головно — вона
 Одна лиш може заповнить без дива

Жите людини, бо вона одна
 120 Всіх сил, всіх дум, чутя, стремлінь людини
 Жадає, їх вичерпує до дна.

Вона одна бере нам все що днини
 І все дає, бо вяже нас тісніш
 З людьми, як діти спільної родини.

125 Що поза сею працею, то гріш
 Змарнований, то манівці блуднії,
 Що запровадять швидше, чи пізніш,

Чи в самолюбства омути бруднії,
 Чи в нігілізм, чи то в містичну мглу,
 130 Що дійсними вважа лиш власні мрії,

А мрією — природу й жизнь цілу.

XI.

Я поборов себе, з корінем вирвав з серця
 Усі ілюзії, всі грішні почутя,
 Надії, що колись вільнійше ще дихнуть ся,
 135 Що доля ще й мені всміхнеть ся,
 Що блиснуть і мені ще радощі житя.

Я зрік ся їх на все. У тачку житеву
Запряжений, як наймит той похилий,
Я мушу так її тягти, покіль живу,
140 І, добре чую се, ярма не розірву
І донесу його до темної могили.

Мені не жаль житя, бо щож воно давало?
Куди не глянь, усюди браки й діри.
Робив без віддиху, а зроблено так мало,
145 І інших загрівав, аж на кінці не стало
У власнім серці запалу, ні віри.

Із циклю: Спомини..

I.

Я згадую минулеє жите
Спокійно, та без радости, без туги:
Одно із нього виніс я чуте,
150 Що я не був у нїм щасливий, други.

Богато праці і турбот і скрут,
Та не було вдоволення, утіхи:
Мов віл в ярмі я чув на собі прут,
І тяг — чужого скарбу повні міхи.

155 Хоч не згасав ніколи огник мій,
Та полум'ям не бухав, більш димив ся,
А замісь світла сипав іскор рій.

Хоч ненастанно стяг мій з вітром бив ся,
Та не високо плив в руці слабій,
160 І хоч я жив, то все ж я не нажив ся.

II.

Заким умре ще в серці творча сила
І дар пісень заглухне в тишині,

Немов пахуча та фіялка мила,
Що вяне у пустому буряні, —

165 Я раз іще б хотів простерти крила
І побуять свобідно в вишині,
І оживить ті спомини, що скрила
Ворожа доля у душі на дні.

Вони живі до нині в тій могилі,
170 Я чую їх, як рвуть ся, як печуть...
Спинити їх, здусить їх я не в силі.

Та чи знайду я сили, щоб відчуть,
Щоб пережити знов ті любі хвилі
І виплакати піснями їх ось тут?...

ХІІ.

Я не скінчу тебе, моя убога пісне,
В котру бажав я серце перелить
І виспівать чуте важке та млісне,

Все, що втіша і все, що веселить,
Всі радощі шаленого коханя,
180 Все пекло мук, що й доси грудь вялить.

Мої ви сльози і мої зітханя
І пестощі короткі й довгий жаль,
Надії і зневіри колиханя,

Не перелити вас мені в кришталі
185 Поезії, немов вино перлисте,
Ні в римів блискітливую емаль!

Мов дерево серед степу безлисте
В осінній бурі беть ся і скрипить,
І скрип той чує поле болотисте, —

190 Оттак душа моя тепер терпить
Слаба, безкрила, холодом пририта,
Мов ластівка у річці зиму спить.

II.

Із циклю : В плен-ері.

По коверці пурпуровім
Із таємних сходу брам
195 Виїжджа на небо сонце,
Наче входить царь у храм.

І в моє вікно зирнуло
І сполошило стару,
Невідступну, невмолиму
200 Посидільницю журу.

Ся стара, погана відьма
Тут сиділа цілу ніч
І зміняла своїм чаром
Кожду думку, кожду річ.

205 Кождий мебель був мій ворог,
Кожда книжка, то була
Пявка, що систематично
Кров і мозок мій пила.

Кожда добрість, то наївність,
210 Кождий друг, то хижий звір,
Кожда думка, то помилка
Кождий спомин, то докір.

А як свідомість болющу
Сон, мов свічку, загасив,
215 Чар її і в сонне царство
Тіни дійсности вносив.

Все, що я кохав безмежно
І що зрадило мене,
Все, що стратив, тут до мене
220 Підняло лице сумне.

Молоді, горячі сльози
Тут, мов рожі, зацвили
По стежках отих тернистих,
Де колись вони пили.

225 Молола палкая туга,
Мов жебрачка в лахманах,
Все чогось іще шукала,
Топчучи зарослий шлях.

Тільки віра молодая,
230 Мов загашений огонь :
Купка попелу лишилась,
Обгорілий, чорний пень.

І нараз пропали чари,
Сонце глипнуло в вікно!...
235 Я прокинув ся. Чи справді?
Все те ще не так давно?

Я ще не старий! Ще сила
Є в руках і у души!
Ще поборемо ся, доле!
240 Ну, попробуй, задуши!

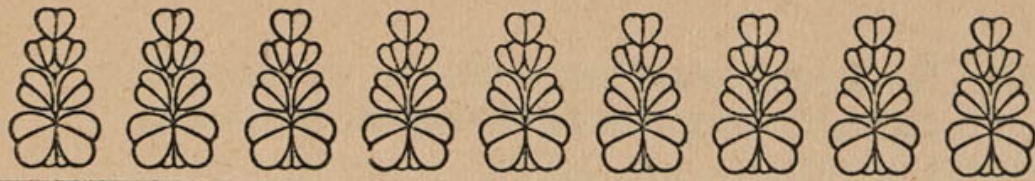
Я ще не старий! Не згинув
Ще для мене життє зміст,
Хоч журба, хоч горе тисне, —
Нї, ще я не пессіміст!

VI.

Ой ідуть, ідуть тумани
Наддністровими лугами,
Наче військо з корогвами,
А передом атамани.

Сурми боєві не грають
250 І панцирики не дзвонять,
Тільки смуток навівають,
Верби віте низом клонять.

Тільки в мряці тонуть села,
І уява мари плодить;
Тільки дума невесела,
Мов жебрак по душах ходить.

V.

Semper tiro.

Із циклю : **Semper tiro.**

Житє коротке, та безмежна штука
І незглубиме творче ремесло ;
Що з разу, бачить ся тобі, було
Лиш опяніє, забавка, ошука,
5 Те в необнятий розмір уросло,
Всю душу, мрії всі твої віссало,
Всі сили забира і ще говорить : Мало !

І перед плодом власної уяви
Стоїш, мов перед божеством яким,
10 І сушиш кров свою йому для слави,
І своїх нервів сок, свій мозок перед ним
Кладеш замісь кадила й страви,
І чуєш сам себе рабом його й підданім,
Та в серці шепче щось : Ні, буду твоїм паном !

15 Не вір сим пошептам ! Зрадлива та богиня,
Та Муза ! Вабить, надить і манить,
Щоб виссать „я“ твоє, зробить з тебе начиня
Своїх забагань, дух твій спорожнить.
Не вір мельодії, що з струн її звенить :

20 „Ти будеш майстром, будеш паном тонів
І серць володарем і владником мільйонів.“

О, не дури себе, ти молодая ліро!
Коли в душі пісень тіснить ся рій,
Служи богині непохитно, щиро,
25 Та панувать над нею і не мрій.
Хай спів твій буде запахуще миро
В пиру житя, та сам ти скромно стій
І знай одно — *poëta semper tiro.*

Сонет.

Благословенна ти поміж жонами,
30 Одрадо душ і сонце благовісне,
Почата в захваті, окроплена сльозами,
О раю мій, моя ти муко, Пісне!

Царице, ти найнизшого з між люду
Підносиш до вершин свого трону,
35 І до глубин терпіня, сліз і бруду
Ведеш і тих, що двигаютъ корону.

Твій подих всі серця людські рівняє,
Твій поцілуй всі душі благородить
І сльози на алмаз переміняє.

40 І дотик твій із терня рожі родить,
І по серцях, мов чар солодкий, ходить,
І будить, молодить і опяняє.

Мойому Читачеві.

Мій друже, що в нічну годину тиху
Отсі рядки очима пробігаєш
45 І в них народньому заради лиху,
Чи власним болям полекші шукаєш, —

Коли тобі хоч при одному слові
Живійше в грудях серце затріпоче,
В душі озветь ся щось, немов луна в діброві
50 В очах огонь сльозу згасить захоче, —

Благословлю тебе, щоб аж до скону твого
Доніс ти серце чисте й щирю душу,
І щоб ти не зазнав сирітства духового,
В якому я свій вік коротать мушу.

Буркутські станси.

IV.

О, розстроєна скрипка, розстроєна!
Стільки рук нетямущих, брудних
Доторкало ся струн чарівних, —
І вона їх розстроєм напоєна,

Ріже вухо страшними акордами,
60 У тонації ніяк не встоїть...
Де ти, майстре, щоб вмів настроїть,
Оживить її співами гордими?

Конкістадори.

По бурхливім океані
Серед пінявих валів
65 Наша фльота суне, беть ся
До незвісних берегів.
Плещуть весла, гнуть ся щогли
Ось і пристань затишна!
Завертай! І бік при боці!
70 І стерно біля стерна!
Кидай якорі! На беріг
По помостах виходи!
Ні чичирк! Ще ледво дніє...
Пусто скрізь... Ставай в ряди!

- 75 Сонний город ще дрімає...
 Схопимо його у сні...
 Перший крик — наш окрик бою,
 І побіднії пісні ;
 Та заким рушать, пускайте
- 80 Скрізь огонь по кораблях,
 Щоб всі знали, що нема нам
 Вороття на старий шлях.
 Бухнув дим ! Хлюпоче море...
 Щось мов стогне у судні...
- 85 Паруси залопотіли,
 Наче крила огняні.
 Гнуть ся реї, сиплють іскри,
 Мов розпалені річки...
 Снасть скрипить... Високі щогли
- 90 Запалали, мов свічки.
 Що за нами, хай на віки
 Вкриє попіл житєвий !
 Або смерть, або побіда ! —
 Се наш оклик боевий !
- 95 До відважних світ належить.
 К чорту боязнь навісну !
 Кров і труд осьтут здвигне нам
 Нову, кращу вітчину !

Із циклю : На старі теми.

Не лѣпо ли ны бяшеть, братіє ?...

- Чи не добре б нам, брати, зачати
- 100 Скорбне слово у скорботну пору,
 Як мужам до мужеського збору,
 Не як дітям у дзвінки бряжчати ?

- Вирядім ми слово до походу
 Не в степи куманські безконечні,
- 105 А в таємні глибини сердечні,
 Де кують будущину народу.

Потопчімо там полки погані,
Що летять на душу, як тривога,
Смагу сиплють з огняного рога
110 І кинжал ще обертають в рані.

Вирвім з коренем ту коромолу,
Що з малого гріх великий робить,
Що нечайно брата братом гнобить,
Щоб засісти з ворогом до столу.

115 Чи ще мало в путах ми стогнали?
Мало ще самі себе ми жерли?
Чи ще мало нас у ликах гнали?
Чи ще мало одинцем ми мерли?

Блаженъ мужъ, иже не идетъ на
совѣтъ нечестивыхъ.

Блаженний муж, що йде на суд неправих
120 І там за правду голос свій підносить,
Що безтурботно в соньмищах лукавих
Заціплії сумління їх термосить.

Блаженний муж, що в хвилях занепаду,
Коли заглухне й найчуткіша совість,
125 Хоч диким криком збуджує громаду
І правду й щирість відкрива, як новість.

Блаженний муж, що серед гвалту й гуку
Стоїть, як дуб, посеред бур і грому,
На згоду з підлістю не простягає руку,
130 Волить зломати ся, ніж поклонить ся злому.

Блаженний муж, кого за теє лають,
Кленуть і гонять і побють камінем;
Вони ж самі його тріумф підготовляють,
Самі своїм осудять ся сумлінням.

- 135 Блаженні всі, котрі не знали годі,
Коли о правду й справедливість ходить :
Хоч пам'ять їх загине у народі,
То кров їх кров людства ублагородить.
-

IV.

А галици свою рѣчь говоряхуть.

- 140 Ти знов літаєш надо мною, галко,
І кричеш горя пісню монотонну ;
Глядиш у серця глибину бездонну
І бачиш гніль, гидоту беззаконну, —
Не страх тобі нічого і не жалко.
- 145 У тебе очи ясні на падлину ;
Підлоту, самолюбство і бридоту
Ти з далека добачуєш до-стоту ;
Твоя душа мабуть рідня болоту,
Що в собі бачить ціль всього й причину.
- 150 О, знаю, заклюєш мою ти душу !
На тім степу беззахистнім, безводнім,
У тім хижацькім стовпищу голоднім,
Знесилений в змаганю тім безпліднім
Твоєю жертвою я впасти мушу.
- 155 Моє ти фатум, невідступна зморо,
На мозок мій нешасний кандидатко.
Не крич так зично не лети так падко !
Не бійсь, піде твоя побіда гладко !
Я не втечу ! Впаду вже скоро, скоро !
-

V.

Се оу Римѣ кричать подѣ
саблями половецкими.

Крик серед півночі в якимсь глухим околі.
160 Чи вмер хто й свояки ридають по вмерлому?
Чи хто поранений конає в чистім полі?
Чи плачуть сироти ограблені і голі,
Без батька-матери, без хліба і без дому?

Невідомий співак походу степового...
165 Замість струн напаяв він тетиви спижеві,
Давно забуту рать з сну будить вікового
І до походу знай накликає нового
„За землю руськую, за рани Ігореві.“

Давно забута рать в забутій спить могилі,
170 І Ігор спить і з ним все племя соколине;
Лиш крик поета ще лунає в давній силі,
Байдужість сірая куняє на могилі,
А кров із руських ран все рине, рине, рине.

Жены роусськія въсплакаша ся.

Де не лили ся ви в нашій бувальщині,
175 Де, в які дні, в які ночі —
Чи в половеччині, чи то в князівській удаль-
[щині,
Чи то в козаччині, ляччині, ханщині, панщині,
Руській сльози жіночі!

Скільки сердець розривалось ридаючи,
180 Скільки звялили страждання!
А як же мало таких, що міцніли, складаючи
Слово до слова, в безсмертних піснях вили-
Тисячолітні ридання! Гаяючи

Завдали ж лисицям жаху
215 Ті щити! І доси снить ся
Ім та руськая вольниця,
Те гулящее юнацтво,
Те козацтво, гайдамацтво,

Що не знало волі впину,
220 Що боролось до загину,
І пройшло, як море крови,
Як пожежа по степови,
По історії України...

Навіть згадки, навіть тіни
225 Тих великих мар до нині
Страшно виплодам яскині,
І огню зубами крешуть,
На щити червоні брешуть.

З циклю: Із книги Кааф.

І.

У сні зайшов я в дивную долину.
230 Було так ясно, тихо, легко в ній,
Що бачилось мені: не йду, а лину.

Сміяла ся в пишноті весняній
Природа пахощами вся сблита,
І скрізь співав пташок незримих рій.

235 Сріблом на збочах хвилював лан жита,
Верхом шумів-гудів відвічний ліс,
В низу була величня тайна скрита.

В низу був луг, і з нього вітер ніс
Такі розкішні пахощі, що груди
240 Аж ширшали і дух у тілі ріс.

А йшли ті пахощі з квіток, що всюди
 Росли — барвисті, дивних форм, яких
 Мабуть ніколи не плекали люди.

Хиляючись до тих квіток палких
 245 Я чув, що й спів солодкий з них виходить,
 Мов пасма тонів ніжних і м'яких.

Між тих квіток дівчат багато ходить,
 Всі в білому, в вінках і скиндячках,
 І одна одну все за руку водить.

250 У всіх маленькі кошики в руках
 І кожду квітку пильно оглядають,
 Пестять і підливають на грядках.

Не рвуть квіток співучих, та зривають
 Із кожної ростики по листку
 255 І бережно у кошики складають.

І бачучи забаву їх таку
 Я мовив: „Нащо ті листки, дівчата?
 На лік, на страву їх рвете яку?“

І мовила одна: „Рвемо для свята.
 260 І не на лік, бо для здорових се;
 І не на страву — сита наша хата.

„А хто до уст листок сей занесе
 І розгризе і сок його скоштує,
 У того серце розкішно стрясе;

265 „У того смілість душу напростує,
 У того радість очи прояснить,
 Турботи всі розвіє й пошматує.

„Твій сум, твою зневіру хоч на мить
 Прогонить він; ти станеш, мов дитина,
 270 Всю суть свою ти мусиш відмінить.

„Всім любий ти, хоч круглий сиротина,
І любиш всіх, щасливий в тій любові.
Кааф у нас зоветь ся та ростина“.

275 Пішли. Та йдуть і мовлять інші дві :
„А ти не рад листків тих скоштувати
І занести їх там, своїй верстві ?

„Чи все в вас має лютість панувати,
Зневага до людства, погорда й їдь?“

І кинувсь я листки ті дивні рвати.
280 Ось вам пучок їх. Нате та гризїть !

II.

Поете, тям, на шляху житєвому
Тобі перлини-щастя не знайти,
Ні захисту від бурі, злив і грому.

Поете, тям, зазнати маєш ти
285 Всіх мук бутя, всіх болів і унижень,
Заким дійдеш до світлої мети,

Поете, тям : лиш в сфері мрій, привиджень,
Ілюзій і оман твій рай цвите,
А геній твій, то міць сугестій, зближень.

290 Пророцький дар у тебе лиш на те,
Щоб иншим край обіцяний вказав ти,
А сам не входив у житло святе.

І серце чулеє на те лиш взяв ти,
Щоб кождому в день скорби пільгу ніс,
395 І в горю слово теплеє сказав ти.

Та з власним горем крий ся в темний ліс !
Ніхто до тебе не простягне руку
І не отре твоїх кровавих сліз.

Та не міркуй, що родивсь ти на муку,
300 Бо й розкошів найвисших маєш часть,
У творчій силі запоруку.

Усе, чого тобі сей світ не дасть,
Знайдеш в душі своїй яснійше, краще:
Найвисшу правду і найбільшу власть.

305 Ото й минай все темне, непутяще,
Весь злудний блиск, тріумфи хвилеві,
Все підле, самолюбне і пропаще.

І бережи на своїй голові
Вінок незвятий чистоти і ласки
310 І простоти, мов квіти полеві.

У маскарад життя іди без маски,
На торжище цинізмів і наруг
Виходь з ліхтарнею з старої казки:

В ній щезне тіло, проявить ся дух,
315 Прозора стане явищ темна маса.
І будь ти людям не суддя, а друг.

І зеркало й обнова. *Guarda e passa.* ^{*)}

IV.

Як трапить ся тобі в громадським ділі
Здобути голос, вплив якийсь і значність,
320 Народ вести, снувати пляни смілі,

То памятай і все май ту обачність,
Не вірити і не дуфать ніколи
На княжу ласку й на народню вдячність.

Бо княжа ласка, як той сніг на поли,
325 Що вітер здує, в південь злиже сонце,
І лишить чорний ґрунт, пустий і голий.

**) Мавль та минай
(Мавди та иди!) (Ганте)*

Народня вдячність, — ти фатальний гонче,
Що з злою вістю все прибудеш вчасно,
А з доброю все спізниш ся доконче!

330 І не міркуй, що де ти бачиш ясно,
Там иншим з твого слова засвітає,
Хаос думок уложить ся прекрасно.

Не вір, що люд твої заслуги почитає,
Що задля них одну дрібну провину
335 Тобі простить! Він судить — не питає.

І знай, коли щасливую годину
Ти прозівав, щоб инших взять під ноги,
Тебе самого безпощадно в глину

Затопчуть, як камінчик в брук дороги.

VII.

Опівніч. Глухо. Зимно. Вітер виє.
Я змерз. І випало з холодних пальців
Перо. І мозок стомлений відмовив
Вже послуху. В душі глибока павза.
Нї думка, нї чує, нї біль — нїщо
345 В ній не ворухить ся. Завмерло все,
Немов гнилий ставок в гущавині,
Якого темну воду не ворухить
Вітровий подих.

Але цить! Се що?
350 Чи втопленники з болотного дна
Встають і з хвиль вонючих простягають
Опухлії, зеленуваті руки?
І голос чути, зойк, риданє, стогін
Не дійсний голос, але щось далеке,
355 Слабе, марне, тїнь голосу, зітханє
Чутне лиш серцю, та якеж болюче,
Яке болюче!...

„Тату! Тату! Тату!
 Се ми, твої невродженії діти!
 360 Се ми, твої невиспівані співи,
 Перед часом утоплені в багнюці!
 О, глянь на нас! О простягни нам руку!
 Поклич до світла нас! Поклич до сонця!
 Там весело — нехай ми тут не чахнем!
 365 Там гарно так — хай тут не гниєм!“

Не вийдете на світло, небожата!
 Не вивести вже вас мені до сонця!
 Я сам отсе лежу у темній ямі,
 Я сам гнию тут до землі прибитий,
 370 А з диким реготом по моїй груди
 Тупоче, бє моя лихая доля!

І ще раз чути: „Тату! Тату! Тату!
 Нам зимно тут! Огрій нас! Лиш дихни
 Теплом, що з серця йде, повій весною,
 375 А ми пурхнем, оживемо, заграєм!
 Весняним чаром, співом соловейків
 Наповнимо твою сумну хатину,
 Арабських пахощів на своїх крилах
 Нанесемо, коверцем пишнobarвним
 380 Розстелимось під твоїми ногами,
 Лише тепла нам! Серця! Серця! Серця!“

Деж я тепла візьму вам, небожата?
 Уста мої заціпило морозом,
 А серце в мене вижерла гадюка.

 IX.

Як би ти знав, як багато важить слово,
 Одно сердечне, теплеє слівце!
 Глибокі рани серця як чудово
 Вигоює — як би ти знав отсе!
 Ти певно б поуз болю і розпуки
 390 Заціпивши уста безмовно не минав,

Ти сїяв би слова потїхи і принуки,
Мов теплий дощ на спрагли ниви й луки, —
Як би ти знав!

Як би ти знав, які глибокі чинить рани
395 Одно сердите, згїрднеє слівце,
Як чисті душі кривить і поганить
І троїть на весь вік — як би ти знав отсе!
Ти б злість свою, неначе пса гризького,
У найтемнїйший кут душі загнав,
400 Потїх не маючи та співчутя палкого,
Ти б хоч докором не ранив нікого, —
Як би ти знав!

Як би ти знав, як много горя криєть ся
У масках радості, байдужості і тьми,
405 Як много лиць, за дня веселих, миєть ся
До подушки горючими слїзми!
Ти б зір і слух твій наострив любовю
І в морі слїз незримих поринав,
Їх гїркість власною змивав би кровю
410 І зрозумів весь жах в людському безголовю,
Як би ти знав!

Як би ти знав! Та се знанє предавне;
Відчути треба, серцем зрозуміть.
Що темне для ума, для серця ясне й явне...
415 І иншим би тобі вказав ся світ.
Ти б серцем ріс. Між бурь житя й тривоги
Була б несхитна, ясна путь твоя.
Як той, що в бурю йшов по гривах хвиль
[розлогих,
Так ти б мовляв до всіх плачучих, скорбних,
[вбогих :
„Не бійте ся! Се я!“

Б.С.
ИЗВЕСТ. 1958

№ 2892
914
Группа 1211

